

NEO001

Antropológiai önarckép:

A terepmunka, mint önvizsgálat a neo-sámánizmus világában

Tartalom

Témafelvetés – Nyitány	1
A kutatás keretei	6
Célkitűzés, hipotézis, módszertan, indoklás	7
Célkitűzés.....	7
Hipotézis	8
Módszertan.....	10
Relevancia.....	17
Elméleti bevezetés, tudományos kontextus	18
Sámánok, neo-sámánok és kutatók	23
Sámánizmus régen	23
Sámáni gyakorlat napjainkban	24
Antropológus sámánok	29
Terepmunka adatok.....	32
Konklúziók.....	33
Módszertani kérdésekre való reflexió	33
A kutatás tárgyára vonatkozó konklúziók.....	36
Összegzés és távlatok – Epilógus.....	41
Mellékletek	42
Képek	42
Terepmunka adatok.....	43
Idézetek.....	45
Felhasznált szakirodalom	55

Témafelvetés – Nyitány

Az antropológia legelsősorban a megismerés tudománya. Mivel e megismerés alanya és tárgya egyaránt az ember, annak minden komplexitásával: e vállalkozás eredendően paradox jellegű és szingularitásba hajlik. Eközben a kollektív emberi megismerési folyamat – avagy a technológia alapú globális civilizáció – intenzitása nőttön-nő és válságokká fokozott visszacsatolási helyzeteket teremt. A társadalmi és filozófiai következmények látszólag alapjaiban rázzák meg a társadalom- és humán tudományokat. Mellékhatásként e következmények még a természettudományokat sem hagyják érintetlenül, mely felettébb furcsa fejlemény, miután

korábban maga az antropológia próbált sokáig elszántan igazodni a „kemény diszciplínákhoz”, és a társadalom természettudományos jellegű megközelítésével kísérletezett. Ettől azóta az antropológia jelentősen eltávolodott, mondhatni feladta e próbálkozást. A kikezdhethetlenség, objektív, külsődleges, stabilan vizsgálható, megfigyelőtől és értékrendtől független természeti viszonyokba vetett abszolút hit is mára jócskán megingott.

Az antropológiai fordulat a humántudományokban bizony rokon a kvantummechanikai elbizonytalanodással a fizikában. Úgy tűnik, véglegesen megváltozik a tudományosság jellege, célja, felelőssége, ahogyan elmosódnak és megfoghatatlanná válnak annak határai is. Az antropológia igazságszérumként és oldószerként hatott egyszerre mindenre és mindenkire. Clifford Geertz lefegyverző őszinteséggel és költői tehetséggel támogatott finom diplomáciával foglalta össze a 20. század antropológiai eredményeit. *Available Light* (szabadfordításban: „Amit tudhatunk”, másként akár „Megismerésünk fényében”) c. korszakos műve rámutat mindarra a szabadságra és bizonytalanságra, amiben filozófusok és antropológusok egyaránt találják magukat a 21. század elején. [Geertz, 1999.] Ő metaforikusan poszt-modern tengerekről beszél, és a cím sugallja a veszélyesen gyenge látási viszonyokat. Az éjszakai, zúgó, ködlepte vizeken kellene hajózni, miközben mindenünnen történelmi erejű viharok közelítenek. A metaforák természetesen társadalmi és természeti szinten is kínosan pontosak és fájdalmasan aktuálisak.

Ma, két és fél évtizeddel az ezredforduló és Geertz eszmefuttatása után ez még sokkal igazabb, mint akkor. Ha ez nem lenne elég, a miértek és a motivációk is mára mind megkérdőjeleződtek. És kénytelenek vagyunk belátni, hogy az elbizonytalanodás és a célvesztés alaposan összefügghet egymással.

Ebben kontextusban a jelen antropológusai fel kell vállalják szerepüket és helyzetüket a folyamatok tevőleges *folytatóiként*. Nincs más lehetőségük. Felfogható mindez egy szisztematikus, kitartó erőfeszítésnek a szabadság felé, melynek közelsége hőökhöz méltó bátorságot és képzelőerőt kíván annak birtokbavételéhez, illetve további kidolgozásához, megteremtéséhez. Az elmúlt korok áldozatos és vakmerő kísérletezése és lankadatlan önvizsgálata ide vezetett. Tiszteletet a diszciplína egész vonulatának másként nem adhatunk: el kell fogadnunk a csodás és nehéz ajándékot. A minden értelemben vett tudományos és művészi szabadságot. Mert a kettő összefonódásáról is szó kellene esnie, és szó is esik, sőt zajlanak kísérletek. [Denzin és Lincoln, ed. 1998.]

Ha már a formabontás lett maga a forma, akkor tényleg a tudománynak muszáj művészeivé válni, de még annál akár többé is. Esztétikumká és revelációvá is. Itt a helyzet és a pillanat a multidimenzionális szinten értendő, teljes spektrumú egyéniség önreflexív módon, és okkal, céllal való megnyilvánítására. Itt a lehetőség a bátor innovációra, az egészen új irányok és módozatok megalkotására és bejárására. Mert a határok lebontása és átjárhatóvá tétele nyomán már csakis ez következhet. Miért oly nehéz ebben a helyzetben, ha tobzódva ünnepelhetnénk is azt?

Nem szólna ez ellen az a lassan kétségbevonhatatlan tény sem (bár ez is számtalanféleképpen olvasható és értelmezhető), hogy az emberiség és akár az egész ökoszisztéma középtávú fennmaradása is kérdéssé vált. Ha ez talán túlzás is, de legalábbis a most uralkodó civilizációs (társadalmi-gazdasági-etikai-hatalmi-világnézeti) berendezkedésről nagyobb bizonyossággal elmondható, hogy jelen formájában tarthatatlan és ezért talán hamarosan drasztikusan meg fog változni. Ebben az esetben ugyanis nincs túl sok vesztenivaló, és igazán érdemes lenne bármilyen bátran próbálkozni, vagy legalább megélni megismerési vállalkozásunk *requiemként* tekinthető csodálatos műveit, méltó búcsúként vagy beteljesülésként.

A jelenkor antropológus-filozófusa (ahogyan mondhatni az egész emberiség) valójában szinte pontosan olyan *liminális* beavatási és válsághelyzetben találja magát [Turner. 2002.], mint egykor (azaz az idő bármely pontján) a sámánok, misztikusok, a varázslók. Az antropológia aszimptotikus köztes állapotban, folyamatos átmeneti helyzetek összegzett nagy átmenetében működik, ahogyan azt a képzelet jelentőségét megragadni próbáló középkori és újkori gondolkodók tekintik. [Crapanzano, 2004.]

Saját felvetésem pedig az, hogy az antropológia alap-paradigmája, a résztvevő megfigyelés és annak klasszikus, archetipikus megnyilvánulása, az etnográfiai kutatás, azaz a „terepmunka” szintén egy (poszt)modern kori, tudományos kontextusba helyezett *liminalitás*. A terepmunka részvevő megfigyelése a kultúrák közötti köztes létbe, *barzakhba* [ibn Arabira utalva Crapanzano, 2004.] kerül, elkülönül mindkét kultúrától (a sajátjától és tanulmányozotttól is) és marginalizálódik, míg kutatásának lezárását követően „beavatottan” tér vissza. [Evans-Pritchard 1983]

Éppen ezért nagyon szemügyre kellene vennünk e mesékbe és az etnográfiai egzotikum távoli, így mai, komplex társadalmunktól *idegen* világába tartozó szereplők sorsát. Tanulmányoznunk kellene útjukat és a belőle fakadó tanulságokat, méghozzá a lehető legelfogulatlanabb szemmel, tudós elődeink gyötrelmes, kínzó szabadságharca nyomán szépséges és bátor naivsággal, végre megtanult romlatlan látással, belülről.

Én ebben a dolgozatban vakmerően és támadhatóan ezzel próbálkozom.

Mit jelent ez és hogyan lenne lehetséges? Részemről azt, hogy felfedem és vizsgálat tárgyává teszem saját sámáni és varázslói mivoltomat, melyet sem az ezen kategóriákra külsőleg aggatott feltételezések és konvenciók, sem pedig a múlt hagyományai nem korlátoznak és nem is határoznak meg, hiába lenne úgy szokás, avagy „illdomos”. Használok ugyanis a múltból ismert szerepköröket, eszközöket és formákat a jelenben. Ezeket ugyanakkor át is formálok, hasonló és talán más célok érdekében, de kétségtelenül egy merőben más korszakban és civilizációban, mint a régiek. Hű vagyok hozzájuk, mégis szabad. Vizsgálatom sajátossága is konvenciókkal szembeni: magam és az általam alkotott közösségi tér, folyamat lesz terepmunkám fókuszában. Talán éppen ezzel vagyok hű a tudomány hagyományos alkotóihoz, hogy vállalom a korábbi keretek célzott átlépését.

Nem az antropológiai önvizsgálat a legfőbb jelentőség itt. Hanem az, hogy nem egy fiktív vagy fabrikált tudású „beavatott” számol be egzotikus okkult és misztikus munkájáról, hanem egy „valódi”. E különös hivatásnak a művészeként működök, egyfajta alkalmazott kutatást végző tudati kísérletező vagyok, aki folytonos innovációt végez. Ez egyébként azért említésre méltó, mert a korszak leghíresebb efféle beszámolóiról rendre kiderült, hogy hitelességük enyhén szólva megkérdőjelezhető. Népszerűségük persze rámutat, hogy milyen érdeklődésre tartanak számot, ha hitelesek lennének. [Castaneda, 2003, Drury 1994.] Más szempontból pedig megjelenésük idején éppen a műfaji elmosódások voltak napirenden antropológiában, tehát a fikcióként megjelenített terepmunka-parafrázis más hasonló fejlemények mellett akár különös módon „adekvát” megnyilvánulásnak is lenne tekinthető. [Denzin és Lincoln, ed. 1998.]

A cél esetemben természetesen nem a romantikus egzotizmus, és végképp nem a szenzációhajhász meghökkentés és kalandregénygyártás. (Nem mintha az antropológia nem kereste volna valaha az egzotikus idegen érthetővé tételét és manapság a látszólag mindennapi jelenségek rejtett különösségének felfedezését, és e kettő meglepő összevetését.) Remélem továbbá, hogy nem is a rejtett önigazolás, sem pedig a hiú önpozicionálás. (Ez pedig talán kikerülhetetlen, mivel manapság minden megnyilvánulás egyben pozicionálás, hirdetés, érvelés és befolyásolás is egyben.)

Magát a vizsgálatot a tradicionálisan a sámáni úttal összekapcsolt, valójában annál sokkal tágabb kontextusban is tételezhető, tapasztalati úton hozzáférhető spirituálisnak is definiálható valóság sajátos aspektusainak megismertetése céljából vinném véghez. Továbbá, és még inkább,

e munka során az önvizsgálat módszertanát használnám, alakítanám és pontosítanám. A kutatás és az írás itt szándékom szerint tisztán a megismerés útja lenne, tehát a tudomány és az önismeret összekapcsolása. Tulajdonképpen az antropológiai kutatás módszertani és filozófiai szingularitásaként.

És bármilyen reszketeg az elmélet és még inkább a módszertan a szingularitások kezelésében, semmi más nincs soha napirenden immár. [Starn, 2015.]

A dolgozatom megvalósítására nézve mindez többféleképpen vonatkozik. Egyszerre kívánok szubjektíven, irodalmi módon megszólalni, mint valóságalkotó lény, konstruálva saját történetem, megélesem, varázsvilágom, spirituális-misztikus tapasztalataim jelentését, és rátekinteni erre, mint szintén szubjektív, de reflexióra és megismerésre törekvő tudományos kutató. Nem kérdőjelezhető meg az, hogy megszólalhatok-e saját nevemben, és az sem, hogy interpretálhatom-e tudásom, tapasztalatom alapján mindezt. Az elfogultság és szubjektivitás nem kikerülhető szinte semmilyen vizsgálódásnál és erre már rádöbbszünk. Pusztán reflektálhatunk rá. Ez a közelség és ez a szubjektivitás vajon milyen reflexiót igényel és milyen érvényességű eredményre vezet?

A másik vonatkozás nem a módszertan és a megközelítés paradoxona. Az maga kutatás tárgya, mégpedig a sámáni és misztikus valóság a mában, a szertartások, a beavatások, a túlnannal való személyes inspirációs kapcsolat, a pillanatban megélt transzformációk és gyógyulások. Milyen módon ragadható meg és írható le ez a számomra végtelenül közeli és elemi erővel megélt valóságos tapasztalás? Amelyben ráadásul osztozom azokkal, akik bevonódtak ezekbe a folyamatokba és átélték a saját spirituális élményeiket. Ez bizonyos szempontból a legegzetikusabb, legidegenebb, legtávolibb jelenség, ami mégis itt és most és bennem és általam is működik, és szó szerint része a legátlagosabb mindennapjaimnak. Hogyan ragadható meg ez a kereszteződés, ez a szingularitás, ami a tudományos megismerésnek és a misztikus átélésnek az egyetlen alanyban való találkozása?

Ha pedig megragadható és a kísérlet legalább részleges sikerrel jár, akkor annak vajon milyen folyamányai, milyen következményei vannak?

Személyes motivációmat e bevezető esszében ekképpen úgy gondolom több oldalról sikerült bemutatnom.

A kutatás keretei

A kutatás helyszíne, időtartama: A kutatást Budapesten és Somogy megyében végzem el. Somogy megyében saját otthonom található, egyéni célra használt saját szertartási helyszínem, illetve Budapesten a saját közösségi szertartási helyszínem és másodlagos otthonom, amely egyúttal saját egyéni szertartási helyszín is.

A kutatás időtartama: 3-4 hónap.

Kutatást végző személy: jelen mű szerzője

A kutatás tárgya: a neo-sámánizmus, a kutató maga és az önantropológia módszertani és elméleti sajátosságai

A kutatásban részt vevő alanyok: maga a kutató, mint alany, továbbá 10-12 olyan személy, akik valaha dolgoztak vele, mint sámánnal, gyógyítóval, szertartásvezetővel az elmúlt 2 év során. A kiválasztás elsősorban azokra vonatkozik, akikkel a kutató sámánként most is aktív kapcsolatban van, és szempont, hogy a lehető legnagyobb variáció legyen közöttük a sámáni munkához való kapcsolódás mikéntjében. (tanítványok, gyógyítási munka kliensei, szertartás résztvevők, hosszú ideje meglévő kapcsolódás, friss találkozás, segítői részvétel, stb.)

A mintavétel csak a plusz interjúalanyokra (beszélgetőtársakra) vonatkozik, mert a fő kutatott alany, az maga a kutató. A mintavételezés ez utóbbi esetben nem valószínűségi, hanem elméleti, ezen belül célirányos, heterogén, és bizonyos szempontból önkiválasztásos és kényelmi. (Mindez részben majd időközben derül ki inkább, a kvalitatív kutatások rugalmasságát figyelembe véve.)

A kutatási terv megvalósítása: Az adatgyűjtés módszere főleg a mélyinterjú lesz, ill. konstruktivista paradigma alapján közösen alkotott szabad, strukturálatlan beszélgetés.

Etikai szempontok és irányelvek tekintetében fontos, hogy egyetlen alany se legyen kitéve az interjúk (beszélgetések) információi alapján jogi és társadalmi nehézségeknek. A sámáni módszerek, a módosult tudatállapotok és látomásos megtapasztalások eszköztárára vonatkozó általános információk, a törzsi és szubkulturális kontextus bizonyos praxisa és asszociációi miatt fokozottan ügyelni kell az alanyok személyazonosságának eltitkolására. Továbbá az ilyen kényes jellegű adatok tekintetében az ismert vagy egyéb jellemzők alapján azonosítható résztvevők megnyilvánulásait akár szerkeszteni is kell a saját védelmükben. Nem kelthető az a benyomás, hogy illegális tevékenységet folytatott volna bárki a kutatás során vagy azt megelőzően, és nem is tüntethető fel senki olyan módon, ami a környezete számára őt esetleg téves következtetések

levonása miatt kompromittálná. Nem hozható nyilvánosságra tehát minden adat megfontolás nélkül.

A kutató szerepe sajátos, mert egyaránt rendelkezik kiemelkedő ismeretekkel és hatalommal, befolyással a csoportjára nézve, amely befolyásolhatja az ő döntéseiket a részvételükkel kapcsolatban, illetve a válaszadás tartalmi vonatkozásaira nézve. Ez annyiban másként tételeződik, hogy a kutató önmagát is kutatja, sőt főleg önmagát, ezért a beszélgetések során való hatása és megnyilvánulása nem torzító tényezőként, hanem jelentős, fő adatként tételeződik. A kutató neme kevésbé jelentős, de a kutatás módszereire vonatkozó tudása miatt erőteljesebb pozícióban van, mint az alanyok a közös konstrukció során. Ennek oka egyrészt a kutatás céljával, menetével, magával a tudományággal kapcsolatos bővebb információ, tudás, másrészt pedig az alanyokhoz fűződő viszonyban egy fokozottabb felelősségi és bizalmi helyzet, mivel szertartásaikon vezetőként nyilvánult meg. Ez tiszteletet, ráhagyatkozást, fokozott bizalmat és bizonyos hatalmi fennhatóságot is tételez olyankor. Hiába más a helyzet, ez a tény árnyalja a tartalmakat. Ellensúlyozza ezt az, hogy a szertartások és egyéni foglalkozások kiemelt célja az alárendelődésből, a felelősségvállalás hiányából fakadó hiányos cselekvőképességből való kilépés, és a hangvétel és a célkitűzés mindig mellérendelő és egyáltalán nem tekintélyelvű.

A kutatás egységei egyének.

Az elemzés célja a kutatás alanyai által adott adatokból kikövetkeztetni a kutatás alapkérdéseire adható válaszokat és esetleg további konklúziókat. Az ő szubjektív, emocionális és belső megéléseikről szóló beszámolók segítségével megismerjük belülről egy neo-sámán által működtetett és alakított közösség működési elveit és az ön-antropológia sajátosságait mindezzel vonatkoztatva, illetve őt saját magát.

A kutatás várható eredménye betekintést nyújt egy kurrens, terjedő szubkultúra egy partikuláris megnyilvánulásának jelenségeibe és azok jelentésébe az azt alkotó közösség tagjai szerint ill. számára. Várható eredmény további tapasztalat és szempontok megtalálása az ön-antropológia kereteiről, korlátairól, lehetőségeiről és sajátosságairól.

Célkitűzés, hipotézis, módszertan, indoklás

Célkitűzés

Célkitűzésem a neo-sámánizmus aktuális jellemzőit kutatni egy konkrét, kortárs, magyar, fővárosi, tehát nagyrészt urbánus kontextusban működő neo-sámán munkájának és hatásának vizsgálatán

keresztül, aki én *saját magam vagyok*. Céлом mindezt az archaikus múlt hagyatékaként leírt hagyományos sámáni gyakorlat etnográfiai és vallástörténeti kutatások által feltárt általános jellemzőivel összehasonlítani. Célkitűzésem továbbá vizsgálni a lehetségeségét és működőképességét az önvizsgálatként működő terepmunkának, tehát a saját magam és az általam meghatározott életvilág antropológiai kutatásának. Ehhez elméleti és fogalmi kereteket találni.

A neo-sámánizmusról feltárt ismeretekre alapozva a klasszikus sámánokra és a kortárs városi társadalomra vonatkozóan is céлом konklúziókat levonni távlatilag, de ez már meghaladja jelen munka kereteit. Céлом, hogy feladatok és funkcionalitás, szakértelem és tudás, erő-hatalom, világnézet, eszköztár, legitimizáció és hivatkozás, vallás és mitológiai elemek, szimbólumok és hatalmi szempontok szempontjából is következtetéseket levonni, ha ez a terepmunka alapján lehetséges. A módszertani specialitás az öninterjú és önelemzés a dolgozat kvalitatív adatgyűjtése során. Az adatokat komparatív rendszerbe illesztve a kísérlet lezárásaként elemzés és értékelés alá kell vonni azt és magára a módszertanra is reflektálni kell és konklúziókat levonni a használhatóság, hasznosság, megbízhatóság szempontjából.

Konkrét cél annak (azoknak) a mai magyar szintéren működő neo-sámánoknak a kutató példáján keresztül bizonyos szempontok szerinti bemutatása. Szándékozom mindezt részletesen összevetni az archaikus társadalmak sámánjainak etnográfiai leírásokból kirajzolódó általánosítható képével, sőt a módosult tudatállapotokat alkalmazó nem szertartásos keretek között dolgozó terápiákkal is, legyenek azok hivatalos orvosi alapú avagy underground, a legalitáson kívül működő módszertanok. Erre azonban vajmi kevés lehetőség adódik ezen dolgozat szűk terjedelme miatt. Ez is tehát a kutatás távlati kiterjesztési lehetősége, illetve pusztán megemlített, figyelembe vett kontextusa marad. A kutató saját bemutatását összevetni a közösségének beszámolóival, adataival és reflektálni a különbségekre és egyezésekre e téren.

Hipotézis

A kutatás kérdésfelvetése kettős: Az első kérdéskör *az antropológiai módszertan önvizsgálatra való alkalmasságára vonatkozik*. A második kérdéskör pedig *az (ön)vizsgálat tárgyává tett neo-sámánizmus sajátosságaira vonatkozik*. A két kérdés egymásra vonatkoztatva is értendő, mivel egy konkrét kutatási célkitűzéshez kapcsolódik mindkettő.

Az első kérdés tehát az, hogy **(I.) alkalmas-e (alkalmassá tehető-e) az antropológiai tudományos keretrendszer arra, hogy a kutató önmagát, saját tevékenységét érdemben kutassa, és releváns eredményekre jusson?** Hipotézisem az, hogy (1.) a sámáni beavatásra és a sámáni munkára vonatkozó ismeretek összegyűjtésére az önarckép, öninterjú elemzés alkalmas eszköz lesz. Hipotézisem az, hogy (2.) ezt a tudománytörténetben eleve kritikai vizsgálat tárgyát képező eredeti terep-munka paradigmának e speciális terepmunka megoldással való elméleti-fogalmi összevetése bizonyos érveléssel megtámogathatja és sajátos választ ad a diszciplína kortárs kettős válságának legalább egy elemére. Tehát elméletileg alátámasztható és releváns folyamányai vannak. Felteszem azt is, hogy (3.) a más alanyoktól gyűjtött kvalitatív terepmunka adatok komparatív elemzése is igazolni tudja majd hasznosságát és használhatóságát ennek a módszernek. Hipotézisem az, hogy (4.) ha ez a módszertani kísérlet ebben a formában nem vezet a várt eredményre, a módszerrel kapcsolatban tanulságokkal fog szolgálni és részeredményeket a vizsgált tárggyal kapcsolatban is hozni fog (ez pedig a mai magyar neo-sámánizmus és annak gyakorlója, a kutató). Hipotézisem az, hogy (5.) a megfelelő paradigma (ontológiai, episztemológiai és interpretív alapállás) kiválasztásával eleve nagyban elősegíthető a kísérlet sikeressége. (6.) Végül, ha eredményeket hoz, de maradnak vitatható vonatkozásai, akkor ezekkel a kérdésfelvetésekkel és kezelendő vagy megoldandó problémák megfogalmazásával járul hozzá a tudományos vitához.

A második kérdés arra, vonatkozik, hogy **(II.) vajon miben áll a poszt-modern magyar társadalmi színtéren működő neo-sámánizmus funkcionalitása, működési elve és legitimációja?** Ehhez a kérdéshez kapcsolódó hipotézisem az, hogy (1.) léteznie kell egy sajátos fő funkciónak, amit ellát a (neo)sámán a városi társadalmi-kulturális közösségben, és ez (2.) részint egyéni, személyes-személyközi, részint pedig közösségi vagy közösségteremtő jellegű. (3.) A sámáni tevékenység alapjául hipotézisem szerint más tényezők szolgálnak, mint a hagyományos, primitív társadalmakban. (4.) Nem kell teljesen közös mitológia, vallás és életmód, sem közös hitrendszer vagy kötelező, hagyományos rituális szabályok követése. (5.) Ha pedig igen, akkor ez csak részben és módosult formában igaz a korai sámánizmushoz képest. Hipotézisem szerint a (6.) sámán státuszára vonatkozó kritériumok is eltérőek kell, hogy legyenek a primitív közösségekben betöltött státusz kritériumaitól. Hipotézisem továbbá, hogy (7.) nem indokolt mellőzni a neo-sámánizmust a primitív társadalmak „autentikus” sámánjainak rovására, sőt érdemes a tanulságok alapján reflektálni a hasonlóságokra és különbségekre. Hipotézisem szerint a (8.) neo-sámán

praxisban a neo-sámán által kiváltott elementáris, akár „vitathatatlannak” is nevezhető egyéni (szubjektív) tapasztalatokra és valószínűleg ténylegesen betöltött, tőle elvárt funkciókra épülhet a sámánba vetett bizalom. Hipotézisem tehát az, hogy (9.) a sámáni feladatokat ellátó személynek tényleges teljesítményt kell nyújtania valamilyen módon a vele társadalmi kölcsönhatásba kerülő egyének, a közösség számára. (10.) A közösség jellege, körvonalai, tagjai ugyanakkor nem kötöttek, ahogyan a szabályok, rituálék, jelentések is változékonyak, csupán a sámánba magába és saját sámáni jellegű megtapasztalásuk és folyamataik fontosságába vetett hit és tapasztalat kapcsolja őket össze. Ebben hipotézisem szerint (11.) a sámánnal kialakított egyéni kapcsolatnak valószínűleg nagy szerepe van.

Módszertan

A kutatás a mára már szerteágazó multidiszciplináris területen alkalmazott kvalitatív kutatási módszertan szerint fog működni. Ez elsősorban ú.n. ideografikus, avagy émikus adatgyűjtést és értelmezést jelent. Az étikus és émikus megkülönböztetést Kenneth L. Pike amerikai nyelvész alkalmazta először a fonetika és a fonemika kutatása kapcsán a nyelvészetben. [Peterson és Pike, 2002.] A társadalomtudományok területén az émikus kutatás jellemzően az egyetlen kultúrára vagy csoportra vonatkozó kutatásokban alkalmazható jól, és nem a külsődleges, nagyszámú, statisztikailag is modellezhető adatokra koncentrál, hanem a partikuláris, egyedi, minél részletgazdagabb adatgyűjtésre.

Mivel a jelen kutatás az egyedi jellemzőket igyekszik megragadni az általa vizsgált kulturális jelenségben (kortárs magyar neo-sámánizmus és egy gyakorló neo-sámán portréja és közössége, aki a kutató maga), ezért az adatokat a (mikro- vagy szub-) kultúra saját belső viszonyai és értelmezési keretei szerint szükséges interpretálni. Úgy, ahogyan azt a klasszikus terepmunkák során a résztvevő megfigyelést végző kutatók mindig is tették az antropológia kezdetei óta, a relativizmus és partikularizmus elvei szerint.

Magát az antropológiát fémjelző résztvevő megfigyelést, azaz a terepmunka paradigmáját is vizsgálat alá kell vonnom ahhoz, hogy alátámasszam a saját magamról szóló kutatás módszertani elfogadhatóságát. A tradicionális antropológia igazi fordulópontja volt Franz Boas munkássága a 20. század elején, amely a helyben, hosszú ideig állomásozó kutató bevonódását, az idegen kultúrával való bensőséges közelségbe kerülését várta el, amelynek nyomán belső, résztvevő megfigyelést végez. A terepmunka adatgyűjtése nyomán monumentális monográfiát alkot és ezzel

értelmező módon „leírja” az adott kultúrát. [Evans-Pritchard, 1983] Ez tehát az etnográfiai módszer lényege.

Több kritikai felülbírálat nyomán feltárult a paradigma problematikussága és paradox jellege. A problémák a teljesség igénye nélkül és nem feltétlenül a tudománytörténeti sorrendiség szerint a következők: 1, a megfigyelés befolyásoló szerepe, hatása, 2, az adatközlők hazugságai, manipulációja, 3, a kutató elkerülhetetlen előítéletessége és nézőpontjának hatása, 4, az episztemológiai határ, tehát az idegenség felszámolásának kétségessége, 5, a politikai és etikai felelősség és az önrendelkezés problémái. Ezek mind a megismerhetőség, az interszubjektivitás és a hatalmi vonatkozások kérdésköréhez tartoznak. Végső soron a terepkutató és maga a tudományterület szembe kell nézzon azzal, hogy a kutató a saját nézőpontjából ír és alkot, méghozzá elkerülhetetlenül érték- és politikavezérelt módon. Az írás és értelmezés tehát művészi és politikai gesztusként tétéleződik.

A kvalitatív kutatás szerteágazó módszertannal és számos egymással kontrasztba állítható öt tudománytörténeti mozzanathoz köthető, mára párhuzamosan jelen lévő paradigmával (paradigma-készlettel) jellemezhető. [Denzin és Lincoln, 1998.] Ezek a mozzanatok a tradicionális (20. század első fele a második világháborúig), a modernista (korai 20. század), a keveredő műfajok mozzanata (1970-1986), a reprezentáció válsága (1986-tól) és a jelenkor, avagy ötödik mozzanat. [U.o.] A paradigmaváltások sorozata az objektíven külsőleg létező valóságtól indult el, amely értéksemleges megfigyelés útján megismerhető és érvényesen, autentikusan leírható. Ezt követte a világ megismerhetőségének kétségbe vonása, amelyből minél többet kell hasonló módon megragadni. Ezek voltak a pozitivista és poszt-pozitivist episztemológiai paradigmák.

A tudósok felismerték azt, hogy a társadalmi jelenségek konstrukciókból állnak, ez adta a konstruktivist és interakcionista paradigmák alapját, amely egy sor interpretív elmélettel párosult. Ezután egy még pluralisztikusabb, értelmező, nyitott végű perspektíva jött létre elsősorban Geertz munkássága nyomán [Geertz, 1994], aki a „sűrű leírás” fontosságát hangsúlyozta, és azt, hogy minden kultúra végső soron értelmezés, így az antropológia az értelmezések értelmezését tudja elvégezni, és ezért a kutató nem rendelkezik fensőbbiséggel vagy előjogokkal, pusztán hozzájárul ehhez a folyamathoz. [Denzin és Lincoln, 1998.]

A társadalomtudományok és a humán tudományok határai egyszerre elmosódtak, nagy kísérletezés kezdődött és sok lett a bizonytalanság. A legfőbb oka ennek az volt, hogy a reprezentáció válsága törést jelentett a korábban meg nem vizsgált és megkérdőjelezetlen

szempontok előtérbe kerülése miatt. Ezek a szempontok azt követelték, hogy a társadalmi nemek, osztályok és a faj kritikai szempontjai immár részét képezzék a kutatói munkának és az írásnak is. Újra problematikus az objektivitás, az érvényesség, a megbízhatóság, ami új típusú szövegekhez vezetett, kísérleti írásokhoz, melyekben nagy fokú önreflexió, öntudatosság szükséges. Az írás és a terepmunka közötti határ is elmosódik, az írás megismerési folyamattá alakul át. [Clough, 1992 idézi Denzin és Lincoln 1998]

A jelenkor előtti utolsó mozzanatot tulajdonképpen kettős válság jellemzi, a reprezentáció és a legitimáció válsága. Erre több kifejezéssel is utal a tudomány: *interpretív, nyelvi, retorikai* fordulat, amely tovább gyengíti az etnográfiaiban részt vevő kutató pozícióját a kvalitatív kutatásban. Ez kétségbe vonja egyrészt azt a feltevést, hogy a kutató képes lehet megragadni a tapasztalat közvetlen nyelvi megragadhatóságát, másrészt az *érvényesség, az általánosíthatóság* és a *megbízhatóság* kritériumait.

A jelenkor mozzanatát egy általános kétely jellemzi bármely igazság és módszer kizárólagosságát tekintve, illetve sokasodnak az eddig hallgatásban maradt csoportok megszólalásával a sajátos, új episztemológiák, és a nagy általános elméletek helyett a helyi, konkrét ügyek kerültek előtérbe. A kettős válság áthúzódik erre a jelen mozzanatra is. [Denzin és Lincoln, 1998.]

A bőség zavarában a kvalitatív kutatás folyamatának ennek okán elválaszthatatlanul részét kell képezze a *döntés* a paradigmáról, és a kutató önreflexív pozicionáltságának figyelembe vétele is. Ez minden esetben három fő részből áll. [Denzin és Lincoln, 1998.] *Ontológia* (lételmélet, világnézet) *módszertan* (ismeretelmélet azaz episztemológia) és *analízis* (elemzés és értelmezés módja). Mi az emberi lény, mi a valóság természete? Mi a megismerő és a megismert viszonya? Hogyan szerezhetek ismereteket a valóságról?

Jelen kutatás esetében reflektálnom kell saját multikulturális pozíciómra, az utazásaimból és a globális kulturális-spirituális piacon szerzett ismereteimre és módszereimre, amint európaiként, magyarként, férfiként, középosztálybeli multikulturális spirituális értelmiségiként a 21. század elején működöm. Az általam választott paradigma a konstruktivizmus és interakcionizmus, ami a társadalmi valóságról azt tételezi, hogy az (közös) emberi konstrukciókon keresztül megtapasztalható, tehát a tapasztalás-értelmezés folyamata szubjektív jelleggel ruházza fel, meghozzá úgy, hogy mindez egymással kölcsönhatásban történik. Amire szintén reflektálnom kell, az mind saját magam, mind a rekonstrukciós folyamatban résztvevő beszélgetőtársaim

tekintetében a belső (*insider*) pozíció, aminek hallatlan előnyei, egyúttal komoly problematikája is van. Erről bővebben ír teljesen más kontextusban, de szintén a reflexivitás eszközét felhasználva Marjorie Bonello. [Bonello, M. 2021.] Lényegében arról van szó, hogy tudatosítani kell mindazt, ahogyan a gondolatok, érzések, kapcsolódási módok hatással vannak a kutatási folyamatra, azaz tudomásul (és számításba) kell őket venni.

Denzin és Lincoln szerint a konstruktivista paradigma relativista ontológiára épül, ami azt jelenti, hogy számos (lokális vagy specifikus módon megkonstruált) valóság létezik, és szubjektivista megismerést működtet, amelyben a megismerő és az alany közösen megértéseket alkotnak meg, hoznak létre. [Denzin és Lincoln, 1998.] A megértés a szubjektumok egymásra hatása nyomán jön létre, interakcióban, közös alkotásban. A megismerés ezekre a konstrukciókra vonatkozhat, a konstruálás folyamatára, az értelmezési keretek és viszonyulások létrehozására és egymással való interakcióban való alakítására. Ezt tranzakciós, szubjektivista, létrehozott eredményeknek is tekinthetjük. Az elemzés pedig hermeneutikai, dialektikus módon történhet meg, a (kulturális) szövegből értelmezési körök útján tárul fel a megértés, a benne rejlő ismeret. A lényeg a kutató és a válaszadók közötti interakció, aminek nyomán egy magasabb szinten tájékozott és kifinomultabb minőségű szintézis jön létre a megértésben, azaz akár konstrukciók átfarmálásában. [Guba és Lincoln In. Lincoln és Denzin eds, 1998:208]

A konstruktivista paradigmában a kutatás célja a megértés és az egyéni megértések konzensusuális közelítése, egyesítése. A fő kritérium a *megbízhatóság* és az *autentikusság*. Mindkét kritérium valójában kritériumok sokaságának összegzéseként is felfogható, és párhuzamba hozható más paradigmák minőségi kritériumaival, mindazonáltal ez nem egy véglegesen elfogadott és problémamentes területe ennek a paradigmának. [Guba és Lincoln In. Lincoln és Denzin eds, 1998: 213-214.]

Az értéksemlegesség nem kíváncsi, sőt, az értékeket (reflexíve, feltárva) bele kell foglalni a folyamatba, mivel részét képezik a konstrukcióknak. Az etikai problémák tekintetében belsőleg etikai dimenzióról van szó, a feltárás érdekében van alakítva, sajátos problémakört jelent. Normál esetben egy lelkes résztvevőként jelenik meg a kérdező facilitátorként egy többszólamú *rekonstrukciós* (újrakonstruáló, konstrukciókat átalakító) folyamatban. Ez jelen kutatás esetén annyiban módosul, hogy ennél nagyobb és kiterjedtebb szerepe van a kutatónak, mint kutatási alanyának, aki ez említett szerepben és saját hangján megszólaló alanyként is megnyilvánul a sok hang között. Ez a szerep egyébként is, e nélkül a megszólalás nélkül is

elmélyült szakértői kompetenciát, vagy (nehezen megközelíthető tudásterület esetén, mint amilyen a sámánizmus belső világa) megbízhatóságot kíván, ami nem elvárható normál esetben, de jelen kutatás tekintetében ezt a kutató a témával kapcsolatban fel tudja mutatni. [v.ö. Guba és Lincoln In. Lincoln és Denzin eds, 1998: 210-212.]

A konstruktivista paradigmában az etika magában a módszertanban foglaltatik benne: mivel az értékek és konstrukciók a megszólaltatottak és a kutató részéről is lényegi elemként alkotják a folyamatot a nagyobb tájékozottság, a pluralitás konszenzuális feldolgozottsága és a kifinomultság, kidolgozottság irányába. Ezt az etikát áthatja az őszinteség a célt tekintve, és a hermeneutikai dialektika is a megtévesztés ellen hat. [Guba és Lincoln In. Lincoln és Denzin eds, 1998: 215] Jelen kutatás ezt a módszertanba ágyazott belső etikai biztonságot ki kell egészítse más külsődleges felvállalt keretekkel, amiben az anonimitás és akár a szerkesztettség is benne lehet, mivel a téma jogi és etikai vonatkozásai ezt indokoltá teszik. Minden résztvevővel tisztázni kellett előzetesen, hogy hozzájárul a folyamat nyomán létrejövő anyagok közzétételéhez, szerkesztéséhez, de kizárólagosan saját személyazonosságának fokozott titokban tartása mellett. Fontos kijelenteni, hogy minden kutatási paradigma hasznos és felvállalt eszköz, de egyúttal konstruált nézőpont, beleértve az ontológiai pozíciót, az ismeretelméleti megközelítést és az elemzés módját, módszertanát tekintve. [Guba és Lincoln In. Lincoln és Denzin eds, 1998.]

A tudománytörténeti vonatkoztatási pont a Geertz által fémjelzett műfaj keveredési mozzanat a 20. század végén, és a poszt-modern állapot [Habermas és Lyotard, 1993.] által fémjelezve) ezt követően beálló korszakába való behelyezkedés. A diszciplína 21 századra jelentkező, a kritikai fordulat nyomán kibontakozó és ma is fennálló reprezentációs és legitimációs kettős válságára szükséges felvállalni a reflexiót, tehát foglalkozni kell ezzel a kérdéssel a konkrét kutatásra vonatkozóan.

A tradicionális, mára sok szempontból túlhaladott pozitivist, poszt-pozitivist, kvantitatív paradigma helyett a konstruktivist (interakcionista) kutatási paradigmát választom a kvalitatív kutatási módszertanon belül. Mindezt abban a kontextusban, hogy ma már lehetséges (és szükséges) az egész tudománytörténeti spektrumon szabadon válogatni a rendelkezésre álló paradigmák közül, sőt kell is reflektálni az egymás mellé rendelhető megközelítések és alapállások meglétére, anélkül, hogy feltételeznénk egyik vagy másik felsőbbrendű mivoltát, még kevésbé egyedüli érvényességét. Jelen kutatás céljaihoz választott paradigma tagadja a valóság végleges és teljes, értékfüggetlen megismerhetőségét. Ehelyett arra törekszik, hogy a lehető legtöbb és

legérvényesebb megismerést elvégezze, és reflektáljon a megismerés korlátaira, és ha kell, alkosson új elméletet a folyamat során. Ez alkalmasint azt is jelentheti, hogy több alternatív módszerrel is dolgozni kell, mert így az ellenőrzés, a megerősítés és az árnyalás, részletgazdagság jobban elérhető. Ez az úgynevezett háromszögelési (módszertani trianguláció) megközelítés.

Az interaktív, interszubjektív adatgenerálás módozatát és látásmódját alkalmazom majd, figyelembe véve, hogy magamat vizsgálva természetesen szubjektív módon nyilvánulok meg, és szubjektív, értékvezérelt módon elemzek és értelmezek, még ha ebben van is önreflexió. A másokkal való adatgenerálás során is elkerülhetetlenül befolyásolom az adatközlést-adatalkotást. Sőt, ez egy kölcsönös hatás, tehát egymást alakítjuk, befolyásoljuk a kutatás alatt és közösen alkotjuk meg az adatokat és alakítjuk a narratívát. Ez a hatás így nem figyelmen kívül van hagyva, ahogyan ki sincs zárva, hanem eleve a kutatási koncepció része. Cél, hogy erre a kölcsönös befolyásolási hatásra is reflektáljak.

Az adatok értelmezése az interpretív paradigma szerint történik majd. A sűrű leírás fogalma szerinti az értelmezés értelmezését kell elvégezni, a kultúra szövegéről szóló szöveget alkotva, egymást követő elemző körökben, amely egységgé szintetizálja a „terepmunka” és az „etnográfia” azaz az írás mozzanatait, tehát az írás és az írásról írás egy összefüggése alakul. Ez a *Writing Culture* mozzanat következménye, melynek ételmében a terep és az írás nem választható egyértelműen szét, sőt, az író személyén és alkotói munkáján keresztül végig összekapcsolódik. A mai antropológiában a kritikai fordulat óta úgyszólván elengedhetetlen, hogy a faji, nemi, társadalmi státusz politikai szempontjai szerint a ki nem mondott, korábban megvizsgálatlan alapvetések és viszonyítások vizsgálat tárgyát képezzék. A világnézeti és filozófiai (metafizikai) alapállásra való reflektálás ugyanilyen elengedhetetlen. Mindezt tehát a kutatóra és az önmagán kívüli kutatási alanyokkal való implicit hatalmi viszonyokra is ki kell térjen, főleg, ha tételezhető, hogy ez hatással lehet az adatgyűjtés során történő kommunikációra. Ez lehet a kutatás kritikai dimenziója.

A konkrét kutatási módszertan az, hogy bizonyos vizsgálati szempontokat választanék, amelyekre nézve az általános kifejtést követően a szakirodalomra, korábbi kutatásokra építve és hivatkozva megrajzolnám az archaikus sámán arcélét. Ezen szempontokra különösen tekintettel készítek strukturálatlan interjúkat (mellérendelt beszélgetéseket) az általam, azaz a sámáni tevékenységem által érintett, avagy áthatott közösségben.

A kutatóra magára vonatkozó adatgyűjtést a konstruktivista, poszt-modern, közös alkotásként, mellérendelt szerepben működő kutató és interjúalany felállásában készülő interjú (beszélgetés) ad lehetőséget. E tekintetben kevésbé interjúként, hanem inkább beszélgetésként fogható fel az adatgyűjtés, amiben az interjúalany is ugyanúgy lehetősége van kérdezni a kutatótól, illetve a kutatónak is van lehetősége a saját tudását, tapasztalatát megjeleníteni, tehát nem kell háttérbe húzódnia vagy úgy tennie, mintha ezek a tudáselemek vagy adatok nem léteznének, nem hatnának. [Horváth és Mitev, 2015.]

Ebből a keretrendszerből nagyon mély, kölcsönös kíváncsisággal és odafordulással kommunikációs folyamat alakulhat ki, mivel nagyon valószerűvé válik a kommunikációs helyzet. Egy interakció, kölcsönös megnyilvánulás, amelyben mindkét fél hat egymásra és a tartalom létrehozására minden tudásával és szabadságával együtt. E kísérleti módszertan sajátossága, hogy nem úgy fókuszál a kutatás az úgynevezett alanyokra, hogy mindezt figyelembe veszi, hanem minden kutatásban résztvevő felet eleve a kutatás alanyának is tekint, és így megnyilvánulásait, általa alkotott tartalmakat egyöntetűen az elemzés lényegi részévé tesz. Ez konkrétan az ön-elemzés lehetőségét is megadja, továbbá összevethetők a kutató által elmondottak a megfogalmazott kutatási kérdésekkel és hipotézisekkel. [Horváth és Mitev, 2015.]

A vizsgálat fő módszere tehát az interjú hasonlatosságára létrejövő interaktív beszélgetés. Ebben kétségtelenül a kutató dominánsabb szerepet tölt be, mint a beszélgető partnere, mivel ő alkotja meg a keretet, ő fogja értelmezni és felhasználni az elkészült anyagot a kutatás szempontjai szerint. Ő kéri fel beszélgetésre a másikat és ő határozza meg a mintavételezést módját. Van egy abszolút megragadható hatalmi egyensúlytalanság a folyamatban. Mégis, az interjú szokványos kereteihez képest ebben az esetben egy jóval interaktívabb, szabadabb helyzet van, amiben kölcsönösen kérdezhetnek és válaszolhatnak a részt vevők, így a kutató maga is kifejtheti a nézőpontját az adott kérdésekben. Egyéb esetben pont az a feladata, hogy semmiképpen ne fejtse ki saját álláspontját, sőt, még azt is kerülje, hogy implicit módon befolyásolja a kérdeztet, illetve törekednie kell e hatás minimalizálására. A jelen keretrendszer más, mivel ezt nem hogy elfogadja, és tudatosítja, hanem teljes mértékben igenli és vizsgálat tárgyává teszi. Ezáltal minden interjúalany egyúttal interjú készítővé is válhat, ha él a lehetőséggel. Ez is szabadon alakulhat tehát, a szerepcsere lehetősége nem kötelező, hanem spontán és önkéntes alapú.

Ezek mellett a sajátos, mellérendelt interjúk (beszélgetések) mellett az adatgyűjtés részévé tettem egy másik forrásanyagot is. Felhasználásra kerül egy szertartás előkészítéseként elhangzott

beszélgetés, egy ritka felvétel, amelyben a kutató szertartásvezetőként megosztja a gondolatait hosszan és részletesen a szertartásokról és válaszol a kérdésekre. Ebben van önéletrajzi elem, és sok arra vonatkozó rész, hogy a szertartásvezető szerint hogyan működik a szertartások tere, folyamata, hatása és hogyan értelmezhető ez mind a résztvevők számára. Ebben betekintést kaphatunk abba a folyamatba, hogy hogyan tesz azért a szertartásvezető kommunikációval, narrációval, hogy kialakuljon a közös megértés és egyeztetett értelmi-értelemalkotási tartomány, amiben majd létrejöhet az a közös interszubjektív, transzperszonális vonatkozású megélés, amit *szertartásnak* nevez.

Mind az interjúalanyok megnyilvánulásai, mind a kutató megnyilvánulásai ezek során a beszélgetések során, ahogyan a szertartás előkészítéséhez használt beszélgetés felvételének leírata tartalomelemzés módszerével kerülnek összevetésre a hipotézisekkel. A módszertanra való reflexiót pedig a kutatás személyes tapasztalatai segítik, a klasszikus terepmunka napló hasonlatosságára, melyeket különböző fókuszú jegyzetek, összefoglalások formájában és azok elemzésében írok le. Ezzel megvalósul az értelmezések értelmezésének értelmezése, ezen láncolat pedig a terepkutatás és írás egybefonódásának *ismeretalkotási folyamatát* példázza, amiről már korábban említést tettem paradigma és szemléletmód kapcsán Geertz múlt század második felében megvalósított munkásságára hivatkozva, illetve a *Writing Culture* mozgalom utóéletére is utalva. [Geertz, 1994, 2000] [Starn, 2015]

Relevancia

Ami a neo-sámánizmust, mint témát érdekessé teszi antropológiai szempontból, az elsősorban az, hogy világszerte és saját országunkban is minden történelmi ésszerűséggel szemben létezik. Másodsorban az teszi érdekessé, hogy működik és hatással van emberek, közösségek életére, mégpedig nyilvánvalóan más alapokon, mint ahogyan azt a klasszikus néprajz és antropológia a hagyományos, primitív sámáni kultúrákban tételezte. Ennek oka egyértelmű: a primitív társadalmak világnézete, kollektív hitrendszere, szokásai, mítoszai, értékrendje, művészete, világismerete, technológiai színvonala teljesen más, mint a komplex társadalmaké. Éppen ezért a sámán szerepe, funkciója, feladata, műveleteinek jellege, fókusza, és azok működőképességének, hitelességének, hatásosságának háttere is legalább részben más kell legyen, mint a primitív közösségekben. Harmadrészt pedig azt teszi érdekessé, hogy milyen ellenállást keltett számos

antropológusban és néprajzkutatóban a neo-sámánizmus jelenségének elismerése, habár terjedő és kulturális szempontból (ha értéksemlegesen tekintjük) izgalmas jelenségről van szó.

A neo-sámánizmus terjedésének okai, működésének mechanizmusa, elfogadtatása, hitelesítése, valós funkciói, tipológiája, mind-mind sajátosak és érdekesek, és nem pusztán annak ellenére, hogy a tradicionális, eltűnőfélben lévő sámánisztikus közösségek sámánjait kutató tudósok érdektelennek tartják őket netán, hanem éppen ezek fényében. Ugyanis tanulmányozásukkal fény derül bizonyos antropológián belüli előítéletekre és preferenciákra, amelyek korlátozták a jelenség megfelelő vizsgálatát. Érvelésem szerint tehát az antropológiai (ön)kritika szempontjából is érdemes tehát foglalkozni a kérdéssel. Továbbá fény derülhet az új és a régi összevetésével kultúra (és korszak) független jellemzőkre, univerzális vonásokra, továbbá élesebben kirajzolódhat mindkét profil sajátossága, partikularitása is. Én jelen dolgozat keretei között meg kell elégedjek a neo-sámánizmus egyetlen partikuláris példájának elemzésével.

A módszertani kísérlet antropológiai és filozófiai érdekessége és következményei potenciálisan szintén jelentősek lehetnek, mivel komoly filozófiai, ismeretelméleti (episztemológiai), tudományfilozófiai kérdéseket is felvetnek és mivel szükséges hozzá egy részletes, innovatív antropológiai paradigma-elemzés és megújítás, esetleg kiterjesztés. Mindez a résztvevő megfigyelés vizsgálatára és az önarckép, az önelemzés céljára való felhasználásra vonatkozik.

Elméleti bevezetés, tudományos kontextus

A kutatás céljai szerint a belső megélések és jelentéstulajdonítás szempontjait vizsgálva a kvalitatív kutatás megközelítése felel meg a leginkább. A kvalitatív kutatás nem csupán az kulturális antropológia diszciplínájához tartozik szorosan, hanem multidiszciplináris felhasználhatósága van. Episztemológiai és ontológiai szempontból a kvalitatív kutatók jellemzően túllépnek a pozitivista paradigmán, amely szerint a világ külsődleges és objektíven megismerhető, méghozzá adatszerűen leírható, a szubjektivitás pedig megfelelő módszerekkel kizárható. Ez a túllépés azt jelenti, hogy vagy tételezik az objektíven megragadható valóságot, de nem tartják kizárhatónak a szubjektivitást, vagy pedig még csak nem is tételezik a külsődleges objektív valóságot, hanem csakis a szubjektív megélést. Mindkét esetben elfogadják a szubjektivitást és azt tartják fontosnak, hogy reflektáljanak rá.

A résztvevő megfigyelés módszertana nem az egyetlen kvalitatív módszer, Babbie kvalitatív terepmunkaként utal rá, az interjú és a fókuszcsoport mellett. [Babbie, 2003.] A terepmunka paradigma (az etnográfia módszertana) emblemikus példája Malinowski etnográfiai kutatása a Trobriand-szigeteken, amikor a gyakorlatban demonstrálta az antropológiai résztvevő megfigyelés működtetését. Jellemzően hosszú (minimum hónapokban, de inkább években mérhető ideig tartó) állomásozást jelent a kutatás helyszínén, melynek során a kutató részt vesz a kutatott csoport életében. Megpróbál olyan közel kerülni az életvilágukhoz, amennyire csak lehetséges, hogy olyan megfigyeléseket végezhesen, amelyeket külső nézőpontú kutató, megfigyelő nem tehet. [Malinowski. 1960.]

Ez a pozíció azóta differenciálódott és sokféle alváltozata lehetséges ebben a műfajban aszerint, hogy mennyire felfedett vagy rejtett a kutatói szerep, illetve, hogy milyen mértékű a bevonódás és jellegű a státusz az résztvevő együttélés során. [Schleier 2007. hivatkozik Atkinsonra és Hammersleyre 1998. és Saundersre 2003., valamint Adler és Adlerre, 1994].

Ezek alapján jelen kutatás esetében a kutató öninterjúja és a saját közösségének mélyinterjúi tekintetében teljes tag, és résztvevő, mint megfigyelő. A megfigyelői hatás is jelen van tehát, mivel nincs eltitkolva a megfigyelés ténye, mint torzító tényező. (Kijelenthető egyértelműen, hogy a kutató saját maga egyébként is tisztában van azzal, hogy ő kutatja magát, de a közösségének tagjai is tudják, hogy egy kutatásban vesznek részt.) Ráadásul a közelinél is közelebb a pozíció a kutatás tárgyává tett személyhez, mivel nem létrehozandó a közelség, hanem eleve adott az *azonosság*, amely egyúttal a távolságtartás lehetőségét csupán mentális erőfeszítés és önreflexió formájában engedi meg, ha ez egyáltalán lehetséges.

Az etnográfiai módszert szociológiai kutatásokra alkalmazó chicagói iskola megközelítését jól példázza William Foote Whyte munkája az olasz bevándorlókról. [Whyte. 1999.] Eszerint a saját társadalom is bőven tartalmaz (akár kívülről jövő és egyfajta zárványként működő) egzotikus és idegen elemeket, melyek szubkulturális jellegüknél fogva meghatározhatók és ugyanúgy kutatás tárgyát képezhetik, mint az egzotikus primitív társadalmak korábban. A kutatás időtartama ilyenkor jellemzően rövidebb és nem is feltétlenül jelent állandó együttélést. [Schleicher, 2007: 21-23.]

Igaz, hogy ez a gondolat elsősorban az amerikai társadalom sokszínűségéből fakad, és a bevándorló kultúrák sajátosságaira vonatkoztatva merült fel, de a globális piacon vándorló eszmék és identitáskonstrukciók (mint amilyen a 21. században a neo-sámánizmus vagy az etnobotanikai

lehetőségekkel való kísérletezés) hasonlóan tekinthetők idegennek, egzotikusnak, szubkulturálisnak, habár etnikailag a saját társadalomból kerül ki az, aki ezeket integrálta és működteti.

Az eredeti terepmunka paradigma lényege az, hogy az idegen megismerése során az etnográfus igyekszik megszüntetni a távolságot saját kulturális látásmódja és a vizsgált idegen kultúra között, és eggyé válni azzal. Ezután a megismerés birtokában az eredeti kultúrája viszonyítási rendszerébe visszahelyezkedve és annak számára beszámol, leírást ad a tapasztalatairól, és ebben esetleg reflektál a meglévő elméletekre, illetve új következtetéseket von le. E praxis paradox mivolta szinte evidens, mivel minden mozzanata megkérdőjelezhető, vagy legalábbis vitatható és reflexiót igényel.

Az alapvető kérdés az, hogy megszüntethető-e az etnocentrizmus, a kulturális alapvetés, és pozíció, pusztán a résztvevő megfigyelés által? Továbbá, ha tényleg eggyé válhat is valaki a bennszülöttekkel, avagy a megfigyelt csoporttal és új identitásra, nézőpontra tehet szert, akkor pedig hogyan helyezkedhetne vissza maradéktalanul a saját eredeti kulturális nézőpontjába? Ha erre képes, akkor talán nem is történt meg sem a megismerés, sem pedig az azonosulás.

Feltételezve, hogy mindez működhet, azzal szembesülünk, hogy a pozicionáltság és a szubjektivitás rengeteg torzító tényezőt hoz létre. Ezek a gondolatok és megfontolások fokozatosan jelentek meg az antropológiában az 1970-es, majd 1980-as években. Geertz a filozófiai hermeneutikából merítve állapítja meg, hogy az etnográfia „sűrű leírás”, melynek során az antropológus *értelmező* munkát végez. Felfogásában a hangsúly nagymértékben eltolódik így az *értelmezés* és az *írás* irányába, amely szinte elvonatkoztat az adatok forrásától. [Geertz. 1994.]

Ezt követően a Marcus-Fischer szerkesztésében megjelent *Anthropology as Cultural Critique*, majd pedig a *Writing Culture* c. tanulmánykötet [Clifford-Marcus. 1986.] a társadalom és kultúratudományok egész sorára volt hatalmas hatással, és arra hívta fel a figyelmet, hogy a társadalmi és politikai pozicionáltság nagyfokú figyelmet igényel. A hatalmi (nyelvi) hatásra való reflexió (Foucault), a poszt-modern filozófia (Habermas és Lyotard) és a dekonstrukció módszertana (Derrida) mind megjelenik, ahogyan a posztkolonializmus pozíciója is.

Mindezeket a fejleményeket összefoglalva a nyelvi fordulat és a reprezentációs és legitimációs válság vonatkozásában tudománytörténetileg fontos és jelen kutatásra vonatkoztatható kérdések jelentek meg a terepmunka eredeti paradigmájára vonatkoztatva. A válság a reprezentációra vonatkozik, mégpedig, hogy a kutató reprezentálhatja-e az általa kutatott kultúrát,

amely már egyáltalán nem képtelen saját magát megjeleníteni. A válság főleg a nyelv szerepére, a tudós hatalmi szerepének és az objektív módon tételezett valóságnak magának a dekonstrukciójára, valamint az implicit politikai retorika jelentőségének felismerésére vezethető vissza. [Lincoln és Denzin, 1998.]

Az ön-etnográfia témaköre igen hamar megjelenik az antropológiában. Az otthon végzett kutatás, a hazai terep fokozatosan bontakozott ki, mint kritika az antropológia eredeti felvetésével szemben, ami távoli, idegen népek helyben való tanulmányozását tűzte ki célul. Az egyik fő ellenérv a politikai inkorrekttség mellett, amellyel a korai antropológia a gyarmattartók érdekeihez való szégyellnivaló kapcsolódás miatt jogosan vádolható volt, az, hogy az ideális távoli, egzotikus, elzárt, körülhatárolható, változatlan terep sem időben, sem térben nem létezik, csupán absztrakció, ami mesterségesen van megalkotva egy sor olyan hatás és elem figyelmen kívül hagyásával, ami nem fér bele ebbe a modellbe. (Nem helyi kultúrához tartozó kereskedők, gyarmati adminisztráció jelenléte, katonák, önkéntesek, utazók, misszionáriusok, stb.) [Rapport és Overing, 2000]

A nem egzotikus tehát része lenne a távolinak, egzotikusnak kinevezett terepnek, ahogyan a helyi, közeli, saját környezet is bőven tartalmazna egzotikus elemeket. Az antropológia így talán hibát követ el azzal, hogy lokális szempontból határozza meg vizsgálódásának tárgyát. A világpolitikai változások is megnehezítik immár a klasszikus, távoli terepen való állomásozást, miközben számos konkrét probléma és téma helyben elérhető. Ráadásul a távoli vidékek társadalomtudományi értelmisége is kezdi hallatni a hangját és beszámolni saját kultúrájáról, úgymond autentikusan és érvényesen. [V.ö.: Rapport és Overing, 2000, 18-28.]

Ez is a dekolonizáció megannyi következménye közé sorolható. Ami jelen kutatás szempontjából lényeges, az az, hogy a saját kultúrához köthető terepen az antropológusnak a kulturális távolság hiánya miatt nem jön létre egykönnyen sem a kultúr-sokk, sem pedig a kritikai nézőpont. Ha meg tudja valósítani ezt a bravúrt egyáltalán, akkor azért, mert végrehajtja azt a műveletet, hogy megszakítja a folytonosságot, a beágyazottságot a kultúra többi tagjával. Erre azért lehet képes, mert tanulmányai vagy más terepgyakorlata alapján képes terminológiailag és szemléletmódban művi módon, mentálisan távolabb helyezkedni és a megfigyelő pozíciót felvenni. Ez az önantropológia szélsőséges esetére ugyanígy igaz, ami jelen kutatás kísérletének tárgya, és hasonló módon konkrétan nagyon problematikus, de némely esetben megvalósítható. (Vagy legalábbis ugyanolyan eséllyel és érvényességgel megkísérélhető, mint a saját kultúra önmagától távolabb eső csoportjainak kutatása.) [V.ö.: Rapport és Overing, 2000, 18-28.]

Ami magát az egyént illeti, az ént, általánosítható az éntudat és a társadalmi valóságtól való elvonakoztathatóság, illetve az önismeret és a társadalmi ismeret egymásra vonatkoztathatósága. Leech élete vége felé még a *Writing Culture* mozzanat előtt botrányosan kijelenti, hogy minden egyéni megfigyelés valójában a megfigyelő egyéniségéből fakad, így a terepmunka leírások leginkább önkifejezések. [V.ö.: Rapport és Overing, 2000, 18-28.] Ebből fakadóan az énről és az én világáról írni kifejezetten és nem implicit vagy rejtett módon (ön)etnográfia címszóval kiemelkedően önreflexívnek tekinthető és így komoly tudományos jelleget is ölthet.

A dekolonialista szempontot továbbvive, kifejtve a világpolitikai helyzet megváltozását követően, társadalomtudományi műveltség birtokába jutva immár nem muszáj a gyarmati birodalom gazdasági és kulturális központjából jött kutatóknak értelmezni a „benszülötteket”, ha ők maguk is értelmezhetik és reprezentálhatják *magukat*. Ennek számomra érdekes és ihlető példája volt az Saed *Orientalizmus* c. munkája, amely lerántja a leplet a kelet-kutatók hibás és destruktív nézeteiről, amelyek vétlenül vagy (akár politikai-ideológiai okokból) szándékosan torzították a Közel-Keleti kultúrákról a nyugati világban kialakult képet. [Saïd, 2000.]

Ugyanezen területhez tartozó példa az, amikor egy magát beavatottként azonosító afgán származású szúfi mester, Idries Shah oxfordi tanulmányait követően ékes angolsággal söpörte le az asztalról a legtöbb nyugati „szakértő” elgondolásait és értelmezéseit mint autentikusan megszólaló „kulcsadatközlő”, amikor a szúfik spirituális kultúráját mutatta be korszakos művében. [Shah, 2015. (1964.)]

Ez tulajdonképpen mindkét esetben (tehát Saïd és Shah esetében is) a klasszikus antropológiai paradigmához képest fordított felállás. Az „egzotikus”, „idegen” kultúra *képviselője* válik értő tolmácsává saját világának, és az idegen nyelvet, illetve a tudományosság formai kritériumainak *lingua francáját* elsajátítva elhozza pl. nyugatra a keletet.

Jelen kutatás szempontjából ez felettébb lényeges összevetés, hiszen felmerül a kérdés, hogy egy sámáni tudás birtokába jutott, gyakorló spirituális specialista is kutathatja magát, körét, praxisát, szubkultúráját? Annyi pusztán a különbség, hogy a dekolonialista kritika és önreprezentáció tágabb, szélesebb csoportokra, kulturális tömbökre, kulturális jelenségekre, rendszerekre vonatkozott, nem pedig egy végtelenül partikuláris jelenségre avagy egy konkrét egyénre. De az elv nagyon hasonló.

Sámánok, neo-sámánok és kutatók

Sámánizmus régen

Az ősi sámánizmus ebben a kutatásban kiindulási pont és viszonyítási, összehasonlítási alap, főleg az elnevezés és a gyűjtőfogalom sajátos egyezése miatt. A régi sámánokat is „sámánnak” nevezték, bár elsősorban csak egy adott ázsiai népcsoport (a *tunguz* nyelvcsaládhoz tartozó *evenki* kultúra) tagjai, illetve ennek alapján a vallástörténészek, a néprajzkutatók és az antropológiai terepmunkát végző tudósok, mivel minden ebben a kulturális jelenségben osztozó népnek más és más elnevezése, és részben más jelentésű, sajátosságokkal bíró hasonló specialistája volt. A mai sámáni eszközökkel operáló specialistákat is sámánnak nevezik, bár őket hívja a szakirodalom neo-sámánoknak vagy városi sámánoknak inkább, hogy elkülönítse az archaikus (gyökerű) „elődjektől”. [Hoppál, 1997]

Ha jelen tanulmány keretei engednék, akkor a kutatás folyamán fontosnak tartanám a következő területeket és fogalmakat áttekinteni, vizsgálni és összefoglalni: a ma is élő és ősi, elmúló-eltűnő, és mégis megmaradó sámánkultusz. Tradicionális és pre-modern sámáni szerepkör. A sámán kapcsolata a közösséggel, kiválasztásának és tanulásának, beavatásának folyamata, módzatai. Tudásának, képességeinek jellege. Feladatai és módszerei. A módosult tudatállapotok elérése és funkciója. Világnézeti és vallási sajátosságok. Ettől most eltekintek, bár kiterjedt kutatást végeztem ezen a területen elméletben és gyakorlatban is.

A sámánizmus és az antropológiai kutatás összefüggéseiről talán az egyik legérdekesebb kötet Narby és Huxley szerkesztésében jelent meg (*Sámánok: Ötszáz év a tudáshoz vezető ösvényen*). Nagy vívmánya a kötetnek, hogy nemhogy kerülne az idődimenzió és a nézőpontok jelentőségét, és az antropológiában régebben oly elterjedt elvont (és kézenfekvőségében kényelmes) „etnográfiai jelenre” szorítkozna, hanem éppen hogy központi témájává emeli egy egyébként is nehezen megfogható és összegeezhető kulturális jelenség (a sámánizmus) változó megfigyelésének korszakait, tehát az időbeliséget és a nézőpontok, paradigmák és a megfigyelői beállítódás jelentőségét vonultatja fel. [Narby és Huxley, 2000] Mindazonáltal a kötet bevezetőjéből emelnék ki egy jelentős gondolatot:

„A sámánok mindig is értettek ahhoz, hogy hogy kell különböző világok között hidat verni, és semmi jel nem utal arra, hogy kevésbé alkalmazkodnának a változó világunkhoz, mint mi magunk. A sámánizmus rugalmas és kaméleonszerű, ahogy Piers Vitebsky brit antropológus mondja. A sámánok és megfigyelőik évszázadokon át különös táncot jártak.”

[Narby és Huxley, 2005, 25-26.]

Ezt a gondolatmenetet általam tovább mozdítva a következő is kijelenthető: a sámánok közvetítői és tolmács szerepéről, és a más tudatállapotok által szellemi szférákba való átlépési módja abszolút analóg az antropológusok más kultúrákat résztvevő megfigyeléssel történő megismerési folyamatához, melyekről értelmező módon beszámolnak. Ha tehát az antropológusok vizsgálják a sámánok világát, akkor a sámánokon keresztül a szellem világát járják körül és tulajdonképpen egyetlen szubjektív áttételen, újra értelmezésen és tovább tolmácsoláson keresztül a szellemek világának résztvevő megfigyelőivé válnak. A közvetítők közvetítőivé. Ennek hatékonyságát tovább „fokozva”, érvelhető, hogy maga a sámáni tudással rendelkező személy tolmácsolja közvetlenül saját tudásának és tapasztalatainak jelentőségét.

Ehhez persze szükség lenne antropológiai tudással és önreflexióval rendelkező sámánokra, avagy olyan kutatókra, akik autentikus sámáni beavatást szereznek és gyakorlatban tapasztalták meg a sámáni szerepkör valóságát. Az én személyemben ez adott, bár egyáltalán nem állítom, hogy egyedi dolog, mindenesetre Magyarországon ritkább eset, mint a világ más tájain.

Voltak más kutatók, akik sámánok is voltak egyben. Micheal Harner egy jó példa, továbbá az igen vitatott Carlos Castaneda is, valamint a neo-sámánizmus ünnepezt kortárs iskolaalapítója, Alberto Villoldo, fontos hivatkozások, róluk a következő, mai sámánizmusról szóló szakaszban fogok szót ejteni.

Sámáni gyakorlat napjainkban

A múlt század második felére datálható pszichedelikus korszak, az ellenkultúra, a humán potenciál mozgalom, a New Age globalizáció által széleskörben elterjedt spirituális kultúrája, az új vallási mozgalmak, beleértve a újpogányság robbanásszerű elterjedését, és a jelen korszakban kibontakozóban lévő pszichedelikus reneszánsz, mind fontos kontextusát adják a vizsgált neo-sámánizmus jelenségének. [Szummer, 2015] Sem fogalmilag, sem történetileg, sem filozófiailag nincs lehetőségem bővebben vizsgálni ezt a kontextust jelen tanulmány tartalmi korlátai miatt. Emellett a sámánizmus jelenkori recepcióját érintem, tehát azt a viszonylag gyors és intenzív folyamatot, amely során egy eltűnőben lévő, abszolút archaikus vallási jelenség és spirituális-tudati módszertan hozzáférhetővé, relevánssá, sőt népszerűvé vált a poszt-modern társadalomban. Ebben szerepe volt Mircea Eliade román vallástörténésznek, aki korszakos művével a köztudatba emelte a sámánokat, továbbá Michel Harner antropológust, aki odáig ment, hogy nem csak városi

környezetben népszerűsítette és oktatta a sámáni módszereket, hanem törzsi közösségeknek is visszatanította alkalomadtán. [Eliade, 2004, Harner 1997]

A pszichedelikus korszak sok kutató és maguk az ellenkultúra szószólói szerint is leginkább a tudattágító anyagok felfedezéséhez és elterjedéséhez köthető. Az 1950-es évektől az 1970-es évekig tartott [Narby és Huxley, 2005], és az LSD laboratóriumi felfedezésétől [...] a drogok elleni politikai háború keretében hozott tiltó rendelkezésekig tartott, amely egyaránt betiltotta pszichedelikumok rekreációs használatát, birtoklását, kereskedelmét és a velük való orvosi, tudományos és pszichiátriai kísérletezést is. [Szummer, 2015] Több évtized telt el, mire a pszichedelikumok újra a tudományos kísérletek középpontjába kerültek, de mára ez már kétségtelen tény és számos országban zajlik a klinikai kísérletek sora, sőt az orvosi célú felhasználásuk engedélyezési eljárása is előrehaladott állapotban van, vagy valahol már részlegesen meg is történt. Máshol pedig a dekriminalizáció történt meg, amely köztes állapot, és bár a illegalitást nem szünteti meg, de facto nem ítélnék el senkit a birtoklásért vagy a használatért. Erre példa Európán belül Portugália. [Foster, 2023]

Miért lényeges a pszichedelikumok történelme és legalitásának mai kérdése a neo-sámánizmus kutatása kapcsán egyáltalán? Azért, mert összeköttetést jelent mindez a régmúlt sámánjai és a mai sámáni megnyilvánulások között. A tudattágítás innovációi fókuszba hozták a módosult tudatállapotokat, amelyek úgymond könnyen hozzáférhetővé váltak bárki számára, aki nyitott volt és bátorságot talált magában arra, hogy kipróbálja ezeket a szereket. Függetlenül attól, hogy számos tudós és szakértő szerint [Zaehner idézi Szummer 2015] a kémiai indukált tudatállapotok lényegesen különböznek a „valódi”, spontán misztikus megtapasztalásoktól, közkinccsé lett az extázis, a látomás, a spirituális kinyilatkoztatás egy formája. És ez megmutatta a lényegét, az értelmét, a kulcsát a spirituális és tudati utaknak, az ősi vallásoknak és módszereknek, beleértve a miszticizmust és a mágiát, a szimbólumrendszereknek, rítusoknak, természetfelettinek tekintett képességeknek és állapotoknak. Kiderült hát, hogy részben mit is csinálnak a sámánok, akik ősidők óta lépnek transzállapotokba, és a módosult tudatállapotok által hozzáférhető élményeknek, tereknek, képességeknek az archetipikus szakértői, ráadásul sokan közülük más technikák mellett (kántálás, dobolás, aszkézis, önmegtartóztatás, rituális tánc, egyéb módszerek) a hallucinogén növényeket is használják a tevékenységük során.

Szummer Csaba *Pszichedelikumok és spiritualitás* c. monográfiája a hallucinogének által létrehozott látomásos élmények és a spirituális megtapasztalások hasonlóságait, átfedéseit,

különbségeit taglalja, konklúziójában határozott különbséget tesz közöttük. A sámáni munkában ezek a mezsgyék ennél jobban összefonódnak, ezért ezt a munkát és érvelést én esetleg kontrasztba állítanám a szakdolgozat néhány kijelentésével. [Szummer, 2015]

Nézőpontom szerint vannak párhuzamok az ősidők sámánjai, a mai törzsi sámánok, a nem szertartásos keretben vezetett hivatalos pszichedelikus terápiák, a nem terápiás és nem is szertartásos keretben végzett pszichedelikus utazások, és a neo-sámáni szertartások között. Fontos hangsúlyozni a különbségeket is azonban. Erről a pszichedelikus terápiákról szóló kortárs esszégyűjteményben találunk számos beszámolót, főleg a pszichedelikumok terápiás célú alkalmazásának hivatalos és „underground” vonatkozásait taglaló esszéiben. [Jones, 2021.]

A szertartásos keret terápiás alkalmazásáról pedig maga Máté Gábor kanadai orvos és pszichedelikus terapeuta ír a kötet bevezetőjében. Ő maga mind a tradicionális növényi entheogének (pszichedelikumok), mind a tradicionális tudás modern alkalmazásának feltétlen híve és képviselője úgy elméletben, mind a saját praxisában. [Máté, G. 2021.] James Fadiman, a pszichedelikus terápiák szakértője részletes útmutatást oszt meg kötetében, amely a belső felkészülést és a körülmények kialakítását illeti egy pszichedelikus terápiás ülés előtt. Ez sok szempontból hasonlít a szertartások előkészületeire, de annál korlátozottabb keretű és fókuszú munka. [Fadiman, J. 2011.]

Tapasztalatból és sámáni tudás birtokában kijelentem, hogy sem a terapeuták, sem a pszichedelikus anyagokkal kísérletező tudattágítók, belső utazók (*pszichonauták*) nem közelítik meg komplexitásban és jelentőségben a sámáni-misztikus keretben történő tudással vezérelt tudatállapotmódosítást, különös tekintettel arra, hogy bár a (neo-)sámánok is alkalmaznak látnoki szereket, de másként és erre nem is feltétlenül van szükségük. Saját maguk is képesek más módon tudatállapotváltásra és fókuszáthelyezésre, kémiai segítség nélkül. Ha alkalmaznak növényi vagy kémiai szereket (az utóbbi nagyon ritka), akkor viszont más célból és mindig megmarad a tudati és tudásra vonatkozó fókusz a megközelítésükben.

A kvázi-misztikus, vegyi úton előállt spirituális megtapasztalások kényes kérdéskörével kapcsolatban talán nem feltétlenül aktuális e helyütt állást foglalni, főleg, mivel ezek a módoszatok jelentik a pszichológia- és tudatkutatásnak jelenleg a legkurrensebb, legkecsegtetőbb horizontját a mai *pszichedelikus reneszánsznak* nevezett, elsősorban orvosi mozgalomban. [Szummer, 2015, 2016, 2023, Máté 2021, Fadiman 2011] Az kijelenthető, hogy sámáni út főként kozmikus- és tudat fókuszú, és nem pedig vegyi, és ha azt is figyelembe vesszük, hogy milyen nagy jelentőséget

tulajdonít a vezető védelmező erejének és az alkalmazott medicinákhoz (növényi tanítók, légzés, ritmus, energiahatások, egyéb transztechnikák) kapcsolódó organikus és spirituális intelligenciáknak, tudatmezőknek, akkor érthető a különbség.

	Módosult tudat- állapot	Sámáni transz	Vezető szer- fogyasztása	Résztvevők transz- állapota	Szer- tartásos keret	Tanítás, mento- rálás	Terápia
Ősi sámánok régen	Igen	Igen	Igen	Nem	Igen	Nem	Nem
Törzsi sámánok ma	Igen	Igen	Nem/ Igen	Igen	Igen	Nem/ Igen	Nem/ Igen
Pszichonauták	Igen	Nem	Nem	Igen	Nem	Nem	Nem
Hivatalos pszichedelikus terápiák	Igen	Nem	Nem	Igen	Nem	Nem	Igen
Underground pszichedelikus terápiák	Igen	Nem	Igen/ Nem	Igen	Nem	Nem	Igen
Szertartásos pszichedelikus terápia	Igen	Nem	Nem	Igen	Igen	Nem	Igen
Neo-sámánizmus	Igen	Igen	Igen/ Nem	Igen	Igen	Igen	Igen

1. ábra: Modalitásokhoz kapcsolódó eszközök/összetevők kombinációi (szerző által)

Ha pusztán azt tekintjük, a fentiek alapján, hogy hányféle verziója létezik a módosult tudatállapotok egyéni vagy csoportos, célzott, szertartásos és/vagy terápiás alkalmazásának, akkor is komoly komplexitással szembesülünk. Az alábbi általam összeállított táblázat segít eligazodni, melyet elsősorban azért közlök itt, hogy elhelyezzem kontextuálisan a szertartásos (neo)sámáni munka viszonyait. Összefoglalva, a neo-sámáni keret, avagy modalitás von be a legtöbb eszközt a legtöbb résztvevő számára és ezzel exponenciálisan megnöveli a komplexitást, a hatásfokot és a felelősséget a szertartásvezető és a résztvevők szempontjából is.

Az utóbbi azért lényeges összehasonlításként, mert a neo-sámáni praxisban gyakorlatilag tradicionális szertartásos keretben terápiás célú és önismereti munka is folyhat. Eredetileg a sámánok léptek be csak a módosult tudatállapotokba a szertartásokon, ők voltak erre felkészülve és ők utaztak az eszközeikkel más tapasztalati terekbe és végezték el szellemi közvetítői, harcos, gyógyítói, jós és egyéb feladataikat.

A társadalom, ami körbevette őket, és akik számára ellátták funkcióikat, osztozott a világképükben, és bár többnyire nem volt hasonló extatikus megtapasztalásuk, nem vonták kétségbe a sámán erejét, tudását, képességeit. Később a társadalom alaposan megváltozott, az

iparosodás létrehozta a komplex és modern társadalmakat, melyek eltávolodtak a varázslat és az ősi szimbólumok világától. A sámánok eldugott helyeken, érintetlenebb kultúrákban, távol a városoktól titokban még végezték tovább tevékenységüket, de egyre inkább letűnt ez a tudás és ez a hagyomány.

A sámáni praxis újra előtérbe kerülése miatt azonban megindult egy kapcsolódási szándék az autentikus ősi tudati technikák felé, ami miatt a modern világból jövők keresni kezdték a még fennmaradt sámánokat. A perui hegyekbe és az Amazonas esőerdőiben, a rezervátumokban feltűnedeztek egyrészt a néprajzkutatók, másrészt pedig a beavatást, megtapasztalást kereső modern emberek. Ugyanígy az identitásuk és kultúrájuk maradékába kapaszkodó modernizálódó és kolonizált leszármazottak is keresték a gyökereiket, a régi utakat. A sámánok feladata megváltozott. Immár ők lettek azok, akik a hagyományok képviselőjeként egy modernizált világ számára szolgáltatják a mitikus, rituális, mágikus múltat, illetve a spirituális tapasztalást, gyógyulást.

A sámánok szakértőként, útmutatóként, védelmezőként, tanítóként, és egyúttal önismereti coach-ként működnek, illetve terapeutaként és spirituális gyógyítóként is. A sámánok maguk vagy transzba lépnek, vagy nem, vagy használnak szert vagy nem, de jelenlétükkel segítik, hogy a résztvevők transzállapotokat élhessenek át és áttöréseket, felismeréseket, testi-lelki gyógyulást élhessenek át, miközben az általuk megszokotthoz képest teljesen más tudatállapotba lépnek, majd onnan visszatérnek a hétköznapi állapotba. Ebben nagyfokú szakértelemmel és tapasztalattal, szellemi erővel és kimunkált tudati képességekkel kell részt venniük, hogy valóban felügyelhessék a folyamatokat.

Narby és Huxley egy amerikai antropológusra, Edith Turnerre hivatkozva a megértés nehézségét a kutató és a sámán merőben különböző filozófiai valóságfelfogásában látja, ami főleg a materializmus és objektivizmus iránti kutatói ragaszkodás és a sámánok nézetei szerint a lélek egyértelműen létezik. Én hozzátenném a pontosítást, hogy ez nem afféle *hit*, ahogyan ezt a modern nyugati ember tételezi, hanem a léleknek és a szellemnek a tapasztalatilag és gyakorlatban hozzáférhető mivoltával kapcsolatos, alkalmazható *tudás*. [v.ö.: Narby és Huxley, 2005, 26.] Az ehhez való hozzáférést pedig leginkább a megfigyelők szemléletének kinyílása kezdi meghozni, bár továbbra is rejtély sokszáz év beszámolója után is. [U.o.]

Antropológus sámánok

Vissszatérve a hozzám hasonlóan kutatói és sámáni pozícióval egyaránt operáló antropológusokhoz, Michael Harner sámáni beavatást nyert antropológus kutató, aki tereptapasztalatait és sámáni utazásain keresztül nyert tudását, erejét kultúraközi, kultúrákon átívelő sámáni univerzálékra fordította le és a sámáni gyakorlat technikáit és módszereit a modern világ érdeklődői számára összegezte és oktatta. Vitatott és kritizált megközelítése ellenére hatalmas hatással volt arra, hogy a sámánizmus ismertsége és elfogadottsága terjedjen. Fontos különbség azonban, hogy ő maga nem egyesítette ezt a két említett pozíciót, tehát antropológusként kutatta törzsi sámánizmus jelenségeit, majd pedig a workshopjain, saját intézeteiben és máshol oktatta ezeket a technikákat mások számára, illetve sámáni tevékenységet végzett.

Számomra személyében belső ismeretekkel rendelkező, antropológiai háttértudással is bíró neo-sámánról van szó, és kifejezetten fontos hivatkozás mind e műve, mind pedig életútja. Az is érdekes, hogy milyen ambivalens fogadtatása volt munkásságának, mind a tradicionális sámáni tudással azonosulók, mind pedig a primitív kultúrák autentikusnak számító sámáni gyakorlatát kutató etnológusok, etnográfusok, antropológusok részéről. Harner szemléletében az az igazán említésre méltó, hogy a sámáni gyakorlatok univerzális jellemvonásait keresve tudati technológiaként tekint lényegükre, és megtanulható módszertanként és gyakorlatként mutatja be azokat a ma embere számára is, és alkalmazható eszköztárként javasolja a ma emberének életútján. [Harner, 1997] Harner sajátos munkássága és öröksége az is, hogy kulturálisan sérülékeny vagy sámánhagyományait már elvesztő törzsi származású közösségekben tanítványai visszatánítják a sámáni szertartásokat és technikákat, ezzel éltetik ezeknek a gyakorlatoknak a visszatérését, fennmaradását. A modern emberek közül pedig akár tízezerre is tehető azoknak a száma, akik kapcsolatba kerültek ezzel a tudással általa és az alapítványa, intézetei által.

A neo-sámánizmus elterjedéséért talán ő és tanítványai tették a legtöbbet. Jellemző, hogy bár Harner beavatása egy törzsi *ayahuasca* (*Banisteris caapi*: hallucinogén hatású dél-amerikai kúszóinda) [Pinchbeck és Rokhlin, 2020] fogyasztásával egybekötött dél-amerikai szertartáshoz kötődik [Harnert idézi Narby és Huxley, 2005], a saját extatikus technikái, és az általa népszerűsített sámáni módszerek jellemzően szermentesek, mint amilyen a dobszóra való belső utazás. [Hoppál, 1997]

Carlos Castaneda kortársa volt Michael Harnernek, és a pszichedelikumok népszerűségének tetőpontján publikálta elvileg saját terepmunka tapasztalatára épülő regényes formában előadott beavatási tapasztalatát a *nagualizmus* sámáni útjába, amely hallucinogének által szélsőségesen megváltoztatott tudatállapotok és ennek kapcsán ontológiai-filozófiai szempontból is átértelmezett létezés módokról ad beszámolót. [Castaneda, 2003]

A történetben egy jaki *brujo* átadja Castanedának a varázslás, a spirituális harcos lét titkos tudását. Castaneda számos bestsellert adott ki ebben az időszakban, azonban később kérdések merültek fel a regények valóságtartalmára nézve. Tény, hogy hemzsegnek bennük a fiktív és dramatizált elemek, és az is feltételezhető, hogy valós tapasztalati háttér alapozza meg őket. [Drury, 1997.]

A következő példa, aki beleillik ebbe a sorba Alberto Villoldo, és természetesen távol álljon tőlem, hogy teljesnek tekintsem a felsorolást, pusztán eklatáns példákkal hozakodok elő arra nézve, hogy antropológusok átlépik a pusztán filozófiailag tételezhető, láthatatlan episztemológiai határt és ténylegesen sámánná lényegülnek át. Villoldo orvosi antropológiával foglalkozott 25 évig is komolyan érdekelték a tradicionális és ősi gyógyító felfogások, medicina rendszerek. Nem mellesleg haldoklott. Az andoki sámánok körében nyert beavatást, meggyógyult, és képviselője lett az andoki népek ősi tudásának. A témában könyvet írt, és létrehozta az őslakos bölcsék felhatalmazásával azt az intézetet, ahol a sámáni tudást a gyakorlatban tanítja. Ez a *Four Winds Society*, amely egy üzletileg nagyon sikeres vállalkozás, Villoldo pedig szerzőként és tanítóként is nagy hírnévre tett szert. [Villoldo, 2001]

Az *episztemológiai határ* a megismeréshez szükséges távolsággal kapcsolatos paradigmák és filozófiai felfogások kontextusába illeszkedik bele. A megismerés tudományának, avagy az ismeretelmélet filozófiájának ezt a fogalmát Szummer Csaba pszichológus hozza elő a tudattágítás fenomenológiájáról szóló monográfiájában. Szummer Richard Rorty-ra, majd Richard Tarnasra, a pszichedelikumokhoz és az ellenkultúrához erősen kapcsolódó *Esalen Intézet* egykori vezetőjére hivatkozik, aki eszmetörténészként foglalkozott ezzel a kérdéssel. [Szummer, 2015.] Röviden, ez nem más, mint a megismerés tárgyát és a megismerő szubjektumot elválasztó határ.

Eztán eljut a megkerülhetetlen fenomenológushoz, Merleau-Pontyhoz és az ő „vad lét” elméletéhez, illetve a fenomenológusok hőn szeretett, *ephokhé*-jéhez. Az előbbi a fogalmi konstrukciókon, elme-kereteken túli tompítatlan, valódi, zabolátlan létezés, amelyet nem szűkít vagy tompít a kollektív, kényszerű nyelvi „megszelidítés” elkerülhetetlen módosítása. [v.ö.:

Merleau-Ponty, 2006 idézi Szummer, 2015.] Ez alól a kényszerű rend alól szabadul ki a tudattágítás által az elme időlegesen, de ehhez fogható az általam vezetett neo-sámáni szertartások kollektív, védett szabadságtere is, amelyben a korábbi értelmezések, narratívák, identitások a szánékok és a felelősségvállalás transzállapotú átrendezése során megszűnnek megváltoztathatatatlannak lenni. Helyette felszabadul egy szent kreativitás, amely cselekvőképés és változni képes, tehát nézőpontot, identitást és világképet is váltani képes egyénné avatja az addig körülmények és kollektív értelmezések függvényeként áldozati vagy rabságtudatban élő résztvevőt. Ez utóbbi pedig tulajdonképpen nem más, mint az *ephokhé* mozzanata.

Tarnasra visszatérve, ő Szummernél idézve Kantra is hivatkozva így vall: *„A világ olyan, természetű, hogy a tapasztalásban annak a szimbolikus keretnek és feltételezési rendszernek megfelelően bomlik ki számunkra, amellyel egy adott egyén vagy társadalom megközelíti”*. [Szummer, 2015.] Ismét, részletesebben nem tudván idézni és hivatkozni, csupán jelzem, hogy ezt a filozófiai, ismeretelméleti megállapítást passzív felismerés helyett aktív eszközzé téve kapunk egy fogalomkészletet, amellyel a szertartásokban működő elvek is megragadhatók. A neo-sámán és a szertartások résztvevői ugyanis felvállalják az említett szimbolikus keret és feltételezési rendszer *szándékos* módosítását célorientáltan, önbizalommal és bizalommal viszonyulva a művelethez.

Anélkül, hogy részletesen idézhetném az ismeretelmélet korszakait és szabatosan hivatkozhatnék Szummer remek kiemeléseire, terjedelmi okokból és fókuszált gondolatmentem megtartása érdekében pusztán arra tudok csak szorítkozni, hogy a felvetés jelentőségéről beszéljek. Vonatkozik mindez ugyanis az antropológiai (és tágabb értelemben diszciplináris megköötésektől eltekintve a kvalitatív kutatás egészére), ezen belül az etnográfiai módszertan kérdéskörére és paradoxonjaira. Központi jelentősége van a pszichedelikumok, a szermentes miszticizmus által létrehozott módosult, vagy kiterjedt tudatállapotok létélményére is, ahogyan a látnoki módszerekkel (növényi tanítók segítségével vagy egyéb módszerekkel) szertartásos tereket működtető neo-sámánok működésére is. Alaposan érinti továbbá a kutatóból sámánná válás és a sámáni mivoltot belülről kutató tudós problémakörét is. A *valóság természetéről* és a *megismerés módjáról* van ugyanis szó.

Terepmunka adatok

2022 óta foglalkozom sámánizmussal. Eleinte tanonckodtam egy excentrikus, román származású, dél-amerikai törzsek körében beavatást szerző utazó szertartásvezető mellett Magyarországon, akivel együtt is laktam, szerveztem a szertartásait, tolmácsoltam neki, miközben a gyakorlatban mutatta meg nekem a transzállapotokba való belépés, a szellemekkel való kommunikáció, szövetségkötés, a spirituális hadviselés, tisztítás, gyógyítás és a sámáni szertartások terének megalkotásának és alakításának fortélyait. Ezeket később én átdolgoztam, továbbfejlesztettem, szelektáltam saját sámáni munkám során.

Már 2022-ben önálló szertartásokat is tartottam sámántanítóm felhatalmazásával, először csak szűk körben. 2023-tól már önállóan működtem és fogadtam egyéni klienseket és csoportokkal is dolgoztam. Mára több száz sámáni szertartáson vettem már részt különböző szakrális medicinákkal, transztechnikákkal, medicina használat nélkül is, kisebb és nagyobb számú csoportokkal beltéren és kültéren, városi és természeti környezetben egyaránt, különböző célból és formátumban az egyórás időtartamtól akár a tizenkétórás hosszúságú szertartásokig.

A kutatás céljából szervezett beszélgetéseket 2024 végén rögzítettem 11 résztvevővel saját aktív részvételemmel. Így összesen 12 megszólalóval dolgoztam. A megszólalók mind olyan személyek, akik legalább egyetlen olyan sámáni szertartáson részt vettek, amelyet én vezettem és amelyért én vállaltam felelősséget. Van olyan közülük, aki sámáni utam kezdete óta velem van, és van viszonylag új kapcsolódás, akivel néhány hónapja ismerjük egymást. Életkor szerint 20-tól 60 éves korig szólalnak meg személyek, akik mind magyarok, bár nem mindenki él Magyarországon.

A megszólalók nagy része Budapesten él, de van aki a tágabb agglomerációban vagy vidéken. A szakmunkástól az egyetemi professzorig minden végzettség és vagyoni státusz szerepel a mintában, de ez esetleges és egyáltalán nem szándékos. A férfiak és nők aránya közel azonos. Az beszélgetések 1-3 óra közötti hosszúságúak. Változó, hogy melyikben milyen arányban beszél a beszélgetőtárs és én, és hogy ki kérdezett vissza egyáltalán, hogy én is megszólaljak (ill. hogy én magam minden esetben megvártam-e ezt), és az is, hogy milyen részletesen kellett kérdezni, a másik kommunikációs habitusa szerint.

A beszélgetések tehát nem egyöntetűek, sokféle módon szólal meg sokféle ember, akiknek mind volt lehetősége alkotni, alakítani azt a beszélgetést, amiben ő részt vett. Ez a konstruktivista, interakcionista kvalitatív kutatási paradigmába illeszkedő interjúformátum eleve beszélgetésnek tekintendő. A résztvevők pedig nem interjúalanyok (tehát nem is „válaszadók”), a kutató pedig

nem klasszikus interjúkészítő (abban értelemben, hogy nem egyedül készíti az interjút, így ő nem pusztán „kérdező”) szerepkörben vannak. Beszélgetőtársak, alkotótársak, akiknek bár hatalmi pozíciója nem teljesen kiegyensúlyozott, de a lehetőségekhez képest közelít ahhoz. Erről bővebben lásd jelen munka módszertani vonatkozásait.

Összesen közel 24 óra beszélgetés készült el, amelynek nyers, szerkesztetlen leírata 450 gépelt oldal. A leirat elkészítéséhez mesterséges intelligenciát alkalmaztam, egy *turboscribe.ai* nevű szolgáltatást. Ebbe a 24 órába beletartozik egy 2 órás beszélgetés, amit egy szertartás előkészítéseként tartottam 2024 tavaszán. E felvétel részletesen rögzíti azt a kommunikációt, amely megalapozza a szertartásos folyamat megértését és az abba való belépést.

A beszélgetéseket egyenként tartalmilag összegeztem és módszertanilag és szubjektív vonatkozásokra tekintettel terepnapló szerűen kommentáltam. Majd egyrészt a hipotézisek szerint, másrészt a beszélgetésekből a hipotéziseken túl elővilágító lényeges szempontok szerint szemelvényeket választok belőlük, melyeket ellenőrzök és szerkesztek. A kutatási folyamat közben előkerülő új szempontok figyelembevételére a kvalitatív kutatás hangsúlyt helyez. Mindezekre az etnográfiai munka során létrejött szövegekre, értelmezésekre, rekonstrukciókra a kutatás konklúzióiban térek ki, terjedelmi okokból nem közlöm őket még a mellékletben sem.

A beszélgetéseket a beszélgetőtársakkal közös alkotásnak tekintem a paradigma szerint. Mindazonáltal a kiválasztott, szerkesztett idézeteknél mindig azt a megszólalót tüntetem fel szerzőként, aki ténylegesen kimondta a szavakat a folyamat egy időpillanatában. Terjedelmi okokból a beszélgetések relevánsnak tekintett idézeteit a mellékletben közlöm.

Minden résztvevőt életkor, végzettség szerint bemutatok, leírom a foglalkozását és a családi körülményeit, és a hogy mióta kapcsolódik a szertartások világához, de az anonimitás kedvéért pseudo-nevekkel látom el őket. Azért, hogy beleilleszkedjek ebbe az önkényesen választott hivatkozási rendszerbe, magamra egyszerre Kutatóként és Szertartásvezetőként fogok. A kettős elnevezés kettős szerepemet hangsúlyozza folyamatosan. Beszélgetőtársaim anonim bemutatását a mellékletben helyeztem el, az idézetek előtt.

Konklúziók

Módszertani kérdésekre való reflexió

A kutatás konklúzióit összefüggő szöveggént közlöm alább, a két kérdéshez kapcsolt hipotéziskészletekre való számszerű utalással az egyes bekezdések végén, amennyiben aktuális.

A kutatás módszertanát illető I. kérdésre, hogy **(I.) alkalmas-e (alkalmassá tehető-e) az antropológiai tudományos keretrendszer arra, hogy a kutató önmagát, saját tevékenységét érdemben kutassa, és releváns eredményekre jusson?**, az irodalom és kvalitatív kutatás nyomán válaszolok.

A neo-sámáni beavatásra és a sámáni munkára vonatkozó ismeretek összegyűjtésére az önarckép, öninterjú elemzés alkalmas eszköznek bizonyult, mivel számos belső és releváns adathoz segített hozzá kutatóként. A kutatásban részt vevő egyéni és egymástól számos szempontból jelentősen eltérő beszélgetőpartnerekkel közösen alkottuk meg a jelentéseket azzal, hogy korábbi megtapasztalások értelmezéseit és narratíváit felhasználtuk és átértelmeztük. (I/1.)

A módszertani és elméleti kutatás által alátámasztásra került az alkalmazási lehetőség. A kettős válság legitimációs vonatkozására azért ad választ ez a fajta ön-fókuszú, illetve saját tevőlegesebb részvétellel és felvállalt hozzájárulással működtetett etnográfia, mert egyértelműen saját hangon szólalhatott meg a kutatás fő alanya, aki sámáni ismeretei és tapasztalatai miatt, illetve az általa vezetett közösségben betöltött helyzete miatt speciális ismeretekkel és adatközlési potenciállal rendelkezik egy résztvevő megfigyeléssel nehezen kutatható területen. A reprezentációs válság részben megoldható, de valójában feloldhatatlan paradoxonról van szó, amit másképpen tud kezelni ez a módszertani változat. (I/2.)

Komparatív elemzésre nem került sor, mivel a konstruktivista paradigma interaktív beszélgetései, tehát a sajátos adatfelvételi megközelítés miatt egészen összefonódik a kutató által közölt és a beszélgetőtársaktól származó adat, ez egészes és közös alkotás, amit nem érdemes komparatív módon részekre bontva összevetni. A folyamat során azonban a konszenzuális rekonstrukció (a konstrukciók közös alakítása) végbement, ezért ezt megerősítésként ebben a paradigmában érvényesnek lehet tekinteni. A módszertani megközelítés hasznossága és használhatósága mindazonáltal bizonyos perspektívából igazolást nyert. (I/3.)

A módszertani kísérlet legalább részben eredményeket hozott, és a következő tanulságokkal jár. Eleve nyitottabb és induktívabb módon kell alkalmazni, mivel a kvalitatív kutatáshoz alkalmazott interaktív mélyinterjúk sajátossága miatt és a tárgyhoz való abszolút közelség okán sok új szempont merülhet fel, amelyek felvetnék az elemzés eredeti hipotézisektől eltérő módját. Ha hipotézisek helyett vagy mellett van nyitott kérdés is, vagy eleve a kiindulás megengedi további elemzési szempontok beemelését a folyamat során, akkor a különleges mélység és közelség hozhat nem várt adatokat és konklúziókat. Amire fontos reflektálni az a

kapcsolódások minősége. Mivel a műfaj (neo-sámánizmusához kapcsolódó szertartás vezető munkásságának, életútjának, identitásának kutatása) miatt erős kötődés és értékvezérelt viszonyulás van a kutatásban részt vevők és a beszélgetőtárs kutató között, ez mindenképpen hat a tartalomra és az adatokra. Ez azonban elkerülhetetlen, sőt hasznos minőség, mivel ilyen mély bizalmat kialakítani kívülről jövő kutatónak nagyon nehéz, szinte lehetetlen, mivel a szertartások mélysége feltétlen bizalmat hoz létre. Ez tehát egy eleve meglévő teljes elfogultság, amit tudatosan használ a sámáni folyamatokban a szertartásvezető. Ezért megjelenik a kutatáshoz készített beszélgetésekben is. (I/4.)

Egyértelműen kijelenthető, hogy a mellérendelt beszélgetések és az egy vagy több kérdező segítségével létrehozott öninterjú a megfelelő paradigma (ontológiai, episztemológiai és interpretív alapállás) kiválasztásával eleve nagyban megalapozott volt. Nem kizárt, hogy más paradigmákkal is hozott volna eredményt, de ennek pontos tisztázása minden esetben meg kell történnjen átgondolt döntés és megvizsgált és kifejezett filozófiai alapállás és hitrendszer szerint. (I/5.)

A kísérleti módszertan vitatható maradt és nagy önreflexiót kíván. A kezelendő problémák közül az elfogultságot említeném meg először, amely önmaga felé mindenkinek fennáll, és a közeli, bizalmas viszonyban szintűgy. Ezt az elfogultságot, ha a közös jelentéstartományon belül adottnak tekintjük, és tudatosítjuk, akkor nem szükséges azonban más nézőpontokkal összevetni, mert ha ebben a keretrendszerben történik a jelentésalkotás, tehát a pozitív elfogultság, bizalom, bensőségesség minőségei által meghatározottan, ahogyan a konstrukció és rekonstrukció folyamata is az egyén és a közösség számára, akkor nem is lenne érvényes a kutatási adat ettől elvonatkoztatva. Egy családot vagy annak egy tagjának, az édesanyának a gyermekéhez és önmagához fűződő viszonyát sem azzal tudnánk megragadni, ha elvonatkoztatnánk az anyai ragaszkodás vagy elfogultság tényétől. Ebben a kontextusban tehát reflektált módon az elfogultság nem jelent igazi akadályt. (I/6.)

A másik tényező a nem megfelelő távolság kérdése. Erre már az elméleti részben is történt utalás, de itt újra ki kell térni rá. Nincs az a résztvevő megfigyelés, amely a felvállalt sámáni hivatáshoz közel tudna férközni, mert ebben senki nem vehet részt és nem is figyelheti meg, csakis az, aki ezzel azonos. Ha ragaszkodni kívánunk a távolsághoz, mint érvényesítő kritériumhoz, akkor soha nem fogunk ilyen jellegű adatokhoz jutni a témában. Az értelmezés és a szavakká

formált tapasztalat természetesen már egy nagyfokú eltávolodás, ami a reprezentációs paradoxon miatt problematikusan visz közel bármilyen megélés megfigyeléséhez. (I/6.)

Harmadrészt ha már említettük az értékvezérelt és elfogult nézőpontot a kutatásban részt vevőknél, az elemzés és értelmezés írás szakaszában is megjelenik, mivel érték és érdekvezérelt a kutató a saját magához kapcsolódó téma reprezentációjánál. Az a folyamat is nagymértékben vizsgálat tárgyát képezhetné, de jelen kutatás erre nem tud kitérni, hogy pontosan hogyan alakul az egyes beszélgetések dinamikája, szimmetriája. Tud-e kutatni valaki olyan interakciókat, amelyekben tevőlegesebben vesz részt, mint facilitátor vagy kérdező. Ugyanakkor belső tudással rendelkező résztvevőként feltétlenül le kellene-e mondani az egyik legfőbb adatközlő tudásáról, perspektívájáról egy tudás- és jelentésalkotó folyamatban. A realitás szerint vannak ilyen szereplők a közösségekben, főleg a spirituális és gyógyító közösségekben, ahogyan vannak bizalmi és elkötelezett viszonyok, sőt, ezek akár dominálhatnak is. (I/6.)

Sok kérdés maradt. További kísérletezés szükséges ebben a tárgyban, jelen dolgozat mindössze érintette ezt a komplex tárgykört. (I/6.)

A kutatás tárgyára vonatkozó konklúziók

A kutatás által a kutatási tárgyra vonatkozóan feltett II. kérdésre, hogy **vajon miben áll a poszt-modern magyar társadalmi szintéren működő neo-sámánizmus funkcionalitása, működési elve és legitimációja** a beszélgetések értelmezése és tartalomelemzése alapján a következő válaszokat lehet adni, a vonatkozó hipotézisekre utalva bekezdésként számuk megjelölésével.

A neo-sámán a szertartások összetett, átgondoltan megalkotott minőségét tudja létrehozni szűk körű, erre felkészült városi közössége számára. Egyének és csoportok számára nyújt gyógyító, transzformatív tudást, bemutat és átad egy bizonyos létezmódot, és észlelésmódot, cselekvési képességet. A neo-sámán feladata a szertartások vezetése és a tanítás, gyógyítás, inspiráció, illetve a szellemvilágnak és tudati képességeknek a felelős hozzáférhetővé tétele. A neo-sámán megtanítja a módosult tudatállapotok és a sámáni eszközök használatát a biztonságos szertartásos térben a belső transzformáció és gyógyulás érdekében. A transzcendenciával való kapcsolat lehetőségének képviselése és kifejlesztése a modern emberek számára hitelesen, autentikusan. Ismeri és felelősen használja a tanító-gyógyító szakrális medicinát, sőt ő maga is azzá válik, mivel hatásukat képviselni kezdi idővel. (II/1-2.)

A neo-sámán opcionális segítő specialista, és pusztán egy a sok igénybe vehető, alkalmazható lehetőség és tudásmód közül. Nem a hagyomány vagy a forma a fontos, hanem a működőképesség, a hitelesség, a hatásosság. Nem a neo-sámán különleges képességei vagy látomásai számítanak csupán, mint valaha a régi sámánok esetében, hanem az, hogy általa ehhez mások is hozzájussanak a mai korban, és így módosult tudatállapottal kapcsolatos saját tapasztalatot szerezhessenek biztonságosan. Nem fontos, hogy státusza szerint „sámán” legyen egy hiteles spirituális tanító, vagy csakis az legyen, aki valódi transzformációhoz juttatja az embereket és ezt a feladatot el tudja látni. (II/3.)

A hitvilág és a mitológia kreatív áramlásként változik és bomlik ki új és új formában a szertartások folyamatában, tehát se nem lezárt, se nem szigorúan körvonalazott, hanem eklektikus. A közös hitvilágot a neo-sámán felelős, alkotói és irányító mivolta és tudatossága helyettesíti, illetve a szertartási élmények közösségalkotó tere. Továbbá a közös látásmód, spirituális érdeklődés, transzformatív tapasztalatok. Vannak keretek, de ezek egyéniek, rugalmasan alakíthatóak, nem elvárás a hagyomány vagy a koherens és strukturált közös hitvilág, inkább az őszinteség, az elszántság, a tudatosság, a felelősségvállalás, a nyitottság, az etika kritériumai fontosak, és egy bizonyos erő és energiaállapot, ami kompatibilis a többiek folyamatával aktuálisan. (II/4.)

A régi tudás lényegét kell képviselni, modernizált formában a mai igények szerint. Régen a sámánok léptek csak transzba, csak ők utaztak, vagy csak ők fogyasztottak medicinákat. Ma már a csoportok, a közösség is él a sámáni eszközökkel a sámánok felügyelete alatt, és sámáni transzokba is belépnek emberek sokkal nagyobb számban. Tanítói és védelmezői szerepe van a neo-sámánnak, kevesebb is, de több is a feladata, felelőssége ma már. A fejlődésbe, az önrendelkezésbe és a szándék teremtő erejébe, a folyamatba vetett bizalomra nagy szükség van. Ugyanígy a sámánba vetett bizalom, hit, elengedhetetlen, ahogyan ő magának is bizonyossággal kell rendelkeznie a saját tudása, ereje, szellemi kapcsolódása felől. A sámánnak kell tudnia a szertartás menetét levezényelni, ő felel a keretekért. Ő tudja, ő dönt és ő alkotja ezeket, ez az ő szerepe, feladata. Kevésbé vallási, mitológiai, inkább tapasztalati és funkcionális a neo-sámáni működés. Vannak szertartásos keretek, de ebben sem a forma dominál, hanem a hangoltság, a formákhoz való viszonyulás, a minőség és a tapasztalati megélés egyértelműsége. (II/5.)

Külső szemlélő számára talán nem egyértelmű, hogy mi adja a felhatalmazást a neo-sámán számára, és mi biztosítja azt, hogy tényleg valódi képességekkel és tapasztalattal rendelkező,

etikus szertartásvezetőként tud működni. Neki biztosnak kell lennie a tudásában, mert ő a maga a tájékozódási pont a többiek számára a saját képességeit tekintve, hagyomány híján. Az ő bizonyossága segíti a résztvevők bizalmát, biztonságát, önbizalmát. Komoly mentális és fizikai terhelést jelentő kiképzésen kell részt vennie, és a szellemi erővel végleges, erős szövetséget kell kötnie, továbbá fel kell vállalja egyéni útját, felelősségét. Nagyon jelentős a felelőssége. Beavatásokon megy keresztül, látomások és próbák sora hozza létre benne a képességeket és a belső bizonyosságot. (II/6.)

A régi hagyományokra hivatkozó mai sámánok olykor visszaélnek státuszukkal. Megbízhatóbb és biztonságosabb az, aki nem az ösiséget emeli ki, hanem annak lényegét viszi tovább és önmagát képviseli őszintén. Hallatlanul érdekes és összetett feladata van a neo-sámánnak, és főleg az teszi érdekessé, hogy modern formában egészen régi és merőben új dolgokat is képvisel. Nagyon sok tanulság fakad a szertartások összetett, tudatos és szándékosan megalkotott transzformatív terének tanulmányozásából, amely sajátosan szervesül nagyon hatékony eszközzé a gyógyításban és a tanításban. (II/7.)

A képességek, a hatás, az erő, a tudás kétségtelen módon majd pedig következetesen újra meg újra meg kell nyilvánuljanak ahhoz, hogy a bizalom létrejöjjön és fennmaradjon. A neo-sámánnak készen kell tudni állni mindenre és bármire, és kezelnie kell minden nehéz, vagy váratlan hatást. Az ő teljesítménye nem kézzelfogható, de nagyon is nyomon követhető a változásban, ami az általa segített emberekben és körülöttük megjelenik. Az adja a bizalom alapját, hogy a neo-sámánnak van valódi, működő kapcsolata a transzcendenciával, a természetfelettil, a spirituális valósággal, és hogy a tudati képességeit, erejét biztonsággal tudja alkalmazni. Ereje, képességei és etikája miatt lehet bízni egy szertartásvezetőben. A tudását arra is használhatja, hogy hogyan finomhangolja a medicinák alkalmazását, adagolását a szelíd és lágy erővel való munkához, ahelyett, hogy kizárólag az elementáris erejű, megkérdőjelezhetetlen tapasztalatokra koncentrálna, bár kétségtelenül képes ezeket nyújtani, ha a folyamat azt megköveteli. A neo-sámán szakrális szerek nélkül is tud hatni, ő maga az igazi medicina a saját hitén, hatásán, erején keresztül. A belső munka és önfejlesztés révén a mély tapasztalatok medicinák nélkül is elérhetők a résztvevők számára is. Olyan óriási és elementáris a neo-sámán hatása, és hatalmi pozíciója, hogy akár vitatható döntéseket és műveleteket is végrehajthat, melyek hosszú távon is hatással vannak a résztvevőkre. A résztvevők és a közösség tagjai számára csakis az egyértelmű és következetes, hosszú távú tapasztalati tények alapozhatják meg a sámánba vetett bizalmat. (II/8.)

Fontos feladata van tehát, és nem mindennapi teljesítményt nyújt. Teszi ezt akár azáltal, hogy kölcsönzi erejét, tudását, képességeit a szertartások résztvevőinek, avagy felerősíti a körülötte lévők tapasztalásait, hogy egyértelmű legyen számukra a folyamatuk. A neo-sámán hatalmas terhet visel és leginkább a felelősség felvállalására, az önrendelkezés megvalósítására igyekszik inspirálni a közössége tagjait, mint minden valódi, hiteles segítő. A teljesítmény leginkább a személyes példamutatás és a tudás, a fejlődés hozzáférhetővé tétele egyéni és közösségi módon. (II/9.)

A hitelesség jelentősebb, mint az, hogy pontosan milyen módszereket használ a valaki. A sámán személyes hite, világképe, viszonyulása a közösség tagjaihoz egy összetartó és inspiráló erőként hat. A beavatások magányossá tehetnek valakit, ha nem talál rokonlelkekre, akik őt megértik, akikkel szabadon megbeszélheti a tapasztalatait és megoszthatja az érzéseit. Ez egyaránt vonatkozik a szertartásvezetőre, tehát a neo-sámánra, és mindenkire, aki a szertartásos munkában komolyan részt vesz. Egyé kovácsolja így a közösséget a szertartások és látomásos élmények, transzformációk megélése. Aki képes. és akinek szándékában áll folytatni a tudatos és elszánt belső munkát, tehát egyfajta elit spirituális mesterképzésben kíván részt venni, az lehet tagja a körnek. A közösséget a sámán szigorú kritériumok alapján szelektálja, és felügyeli folyamataikat, amelyek mind érzékenyen hatnak a szertartások terében történő közös megélések minőségére. Az elmúlt korok szimbólumai, képzetei, hitvilága más formában, de felszínre kerülhetnek a szertartás térben. Ahogyan minden szándék és szimbólum kapcsolatot teremt a láthatatlannal, úgy a láthatatlan is megnyilvánul és feltárul a belső képekben és folyamatokban. Ezek szinte bármely kultúrából előbukkanhatnak, nem a közös vallási-spirituális kultúra és szimbólumrendszer a lényeg, hanem a tudati tér és az átélt belső folyamat. Ezek a keretek nem kötöttek és nem is kötelezőek, változnak folyamatosan, új jelentéssel ruháztatnak fel, mozgásban vannak és dinamikusak. (II/10.)

A bizalom és a személyesség nagyon közel hozza a távolinak érzett célt, a transzcendens kapcsolódást és a működő tudati képességeket. Ez a kapcsolat képez hidat a neo-sámánnal, és ő pedig a természetfelettil. A neo-sámánnal kialakított egyéni bizalmi együttműködés egy kibontakozó folyamat, amely teret ad képességek birtokbavételére és az önbizalom növelésére. A személyes kapcsolatnak, bizalomnak nagyobb jelentősége van, mint a „sámán” vagy „neo-sámán” kategóriának, elnevezésnek, címkének. Az egyéni kapcsolat adja meg a bizalmat, miután a megfelelő tapasztalati összekapcsolódás megtörtént. Ez tulajdonképpen az élő összeköttetés a sámáni világgal és világképpel. Ez alkotja azt a kaput, amint valaki bejáratos marad ebbe a térbe.

A minőségét ennek a térnek pedig a folyamatosan épülő bizalom és a számos interakcióban közösen formált világszemlélet, energetikai-tudati kompatibilitás adja. Mindenkinek nagyon más, egyedi kapcsolata van a neo-sámánnal, a saját folyamata, kapacitása, képességei, megértése és nézőpontja szerint. (II/11.)

Összegzés és távlatok – Epilógus

A szemünk előtt zajlik egy különös átalakulás. Íme egy talán soktízezer éve működő tudati technológia és világkép, tudásmód, feladatkör és kozmikus szellemi pozíció, mely csaknem szinte teljesen feledésbe merült a modern világ kapkodva kibontakozó terjedése közepette. És ahelyett, hogy elhalványodna, elmúlna, jelentéktelenné válna, titkon-csendben inkább formát, célt és jelleget vált. Új arculatot ölt, amely a formákba révedt külső megfigyelő számára alig azonosítható régi mivoltával, s új helyeken, új célkitűzéssel, új inspirációktól fűtve nagyobb erőre támad, mint valaha. Egyúttal magasztosabb célokat tűz ki, és tudatosabb felelősséget is ölt magára, mert a világ változik. Az erő, a tudás, a kapcsolódás, az utazás, a közvetítés, a különös észlelés, az értelmezés és a változás leleményes letéteményese pedig nem tehet mást: ő maga is végérvényesen új útra tér. Persze tudja, hogy ez mégis ugyanaz az út, csupán a nézőpont lett merőben más.

A sámán immár nem a távoli erdők mélyén kántál. Itt lépdel közöttünk, a ruháinkat hordja, a mi anyanyelvünkön beszél, ért az új eszközökhöz és a lényegre mégis emlékszik. Figyeli a holdat, gyűjti a felsőbb szférák felé kaput nyitó tüzeket, tartja a transzformáció kreatív lehetőségeitől áthatott sűrű, védett terét, őrzi a bölcsességet és saját esendő, szép mivoltán keresztül hozzáférhetővé teszi azt az elszántak, a bátrak, a tiszta szívűek számára. Lélekről lélekre, lélegzetről lélegzetre győz. Mert ezt az utat járja. A mindenség egésze áll mögötte, és ezt teljes bizonyossággal tudja. Mert elfogadta az összekapcsolódást, a felelősséget és az egységet. A mindenségen kívül alig van bármije, mégis van méltósága, fennhatósága, alázata, tisztelete. És ebből bizalom fakad. A bizalomból pedig nyitottság és hit. És az pedig már jövőbe vezet. A tudatlanok a tudattágítás megtapasztalásait építenék be a korlátok nézőpontjai közé. A beavatottak a világot hívják meg hogy lépjen be hatalmasabb és korlátatlanabb világukba, a szűkebb vetületet illesztik a végtelenebb részhez és nem fordítva. És mégis, ehhez a tükröződő szilánkok között körbe kell nézni, el kell játszani és meg kell találni az illeszkedést és rácsodálkozni a képmásra.

Ez a munka az illesztés kísérlete. A közvetítés feladatának gyakorlása. Az értelmezés értelmezésének az értelmezése. A megértés megértésének a lehetősége. A rácsodálkozás öröme. A közössé lenni igyekvő titkok ösztönzésének a kérlelhetetlen hatása. És a gyógyulni vágyó világ óhajának teljesítése.

Mellékletek

Képek

Terepmunka adatok

A következőkben röviden bemutatom a beszélgetőtársaimat, akik a kvalitatív kutatás során együtt alkották velem a kutatás adatait. Az utolsó megszólaló én magam vagyok a sorban.

1. *Rendszer* *Lelke* 54 éves nő, közgazdász-informatikus végzettségű szakember, aki pénzügyi informatika területen vezető beosztásban dolgozik. Elvált, két felnőtt gyereke van. Három éve jár szertartásokra. Kognitív és realista embernek vallja magát, aki az utóbbi időben nyitott az önismeret és a spirituális tapasztalatok felé.
2. *Dobkészítő* 50 éves férfi, pénzügyi végzettséggel, aki kereskedelmi területen dolgozik vezető beosztásban. Házas, két gimnazista gyermeke van. Három éve jár a szertartásokra. Nem vallásos, de nyitott a spiritualitásra.
3. *Ufókutató* 36 éves férfi, egyedülálló, középiskolai és technikus végzettséggel rendelkezik, könyvesbolti eladó, illetve ufókutatóval és a határtudományokkal foglalkozik szerzőként. Szkeptikus hozzáállását a kutatása során spirituális tapasztalásokra való nyitottság és a tudati képességekkel kapcsolatos keresés váltotta fel. Egy éve dolgozunk együtt.
4. *Pszichonauta* 27 éves egyedülálló nő, aki közgazdász végzettségű, szolgáltatástervezéssel foglalkozik, vezető beosztásban. Érdeklí a pszichedelikumok, a lélektan, a pszichoterápia, a misztikus út világa, a spirituális áhítat minősége, az egység. Friss kapcsolódás, másfél hónapja kapcsolódtunk először.
5. *Menedzser* 33 éves egyedülálló férfi, aki közgazdász végzettségű, egy informatikai startup cég menedzseri pozíciójában dolgozik. Elsősorban az önismeret, az önazonosság és az önbizalom érdekli, a spiritualitás és a sámánizmus viszonylag újak az életében, nem vallásos. Másfél éve dolgozunk együtt a szertartásokon.
6. *Jurtalakó* 50 éves házasságos férfi, aki érettségivel rendelkezik, sikeres vállalkozó, két gyermeke van. 6 éve járja az önismeret és a tudatosság útját, fesztiválokon, iskolákban, szertartásokon vesz részt. Két éve vidékre költözött, érdekli a növénytermesztés és családjával egy szakrálisan felszentelt összkomfortos jurtában él. Három éve kapcsolódtunk.
7. *Professzornő* 47 éves nő, aki doktori címmel rendelkezik és egyetemi tanárként dolgozik természettudományos területen. Elvált, egy gimnazista lánya van. Saját tapasztalatai nyomán mélyen érdekli a spiritualitás, az önismeret és a sámáni szertartások világa, nem vallásos. Három éve jár a szertartásokra.

8. *Környezetvédő* 40 éves férfi, aki érettségivel rendelkezik, környezetvédelmi területen vállalkozó, a hulladékgazdálkodással és a körkörös gazdasággal foglalkozik. Egyedülálló. Gyerekkora óta foglalkoztatja a spiritualitás és a természettel való mély kapcsolat. Három éve dolgozunk együtt a szertartások világában. Nem vallásos.
9. *Kézműves* 42 éves nő, aki építészmérnök, egy kézműves pékségben dolgozik és saját kézműves ételeinek kifejlesztésén dolgozik. Házas. Évtizedek óta foglalkozik önismerettel, önfejlesztéssel, tudati képességekkel, a természettel, holisztikus egészséggel, öngyógyítással, mentális tudással, spiritualitással. Nem vallásos.
10. *Wicca* 20 éves nő, aki kereskedelmi szakközépiskolába jár, egy lakberendezési áruházban dolgozik gyakornokként. Egyedülálló. Évek óta foglalkozik önismerettel, mágiával, spiritualitással. Egy kelta vallási csoport beavatási folyamatában van, wiccának vallja magát. Egy éve dolgozunk együtt.
11. *Holisztikus Coach* 45 éves nő, aki holisztikus coachként, terapeutaként, segítőként dolgozik. Külföldön él. Egyedülálló. Önmagát spirituális felfedezőnek tartja, aki már rátalált útjára és másokat is segít haladni. Az egyik első olyan társ, akivel kapcsolódtam a sámáni úton három évvel ezelőtt. Nem vallásos.
12. *Kutató/Szertartásvezető* én magam vagyok, egy 45 éves közgazdász diplomával, kommunikáció szakos bölcsész végzettséggel rendelkező antropológus hallgató, kutató, aki jelenleg hivatásszerűen neo-sámáni tevékenységgel foglalkozom és ezen kívül alternatív életvezetési és lélektani tanácsadással, tanítással, meditációval, szertartásvezetéssel. Intézményes valláshoz nem tartozom, huszonöt éve foglalkozom vallástörténettel, húsz éve miszticizmussal és meditációval, önismerettel, tizenöt éve mentális tudással és tudati képességekkel, három éve pedig neo-sámánizmussal. Házas vagyok.

Idézetek

„Ezek a látomások valójában nem passzív megtapasztalások, nem pusztá álomképek vagy módosult észlelések, hanem valódi beavatások. Tulajdonképpen egy látomásos közegben bizonyos műveletekről, vagy feladatokról van szó, amiket meg kell lépni, el kell végezni. Aktívan létre kell hozni egy változást magamban a látomásos belső világban a szellemi erővel együttműködve. Kell hozzá hit, érzékelés, tudás, szemléletváltás, átalakulás, azaz transzformáció. Amikor azt mondom, hogy volt egy látomásom, az leginkább azt jelenti, hogy volt egy beavatási feladatom, amit el kellett végeznem, amin át kellett haladnom. Miért kell? Mert többnyire olyan kihívásról, szinte elviselhetetlen teherről van szó közben, amit a tudás, az erő birtokában nem hagyhatok csak úgy. Kénytelen vagyok átformálni, tudod? És ezek nagyon testi dolgok is. Tehát nem csak képekről van szó, hanem elsősorban arról, hogy hogyan érzékelem önmagam. Hogyan tekintek önmagamra.” – Kutató/Szertartásvezető

„Amikor például az volt a feladatom, hogy sokszorosan, százszorosan, sokezerszeresen növeljem meg az erőmet, a nagyságomat, a fényemet. Akkor fél, három-negyed órán át csak azt alkottam, bontottam ki, hogy nagyobb és erősebb és fényesebb, sugárzóbb vagyok. Irdatlan erőfeszítés volt és nagyon sok mindent el kellett engednem azzal kapcsolatban, hogy kinek hiszem magam és milyen korlátokat működtetek egyébként. Tehát ebben az esetben nagyon aktív, tevételes, általában kreatív, misztikus módon megalkotott belső folyamatokról van szó, amelyekben nagymértékben részt kell vennem nekem magamnak is.”

– Kutató/Szertartásvezető

„És még az is egy komoly alkotói munka, hogy utána ennek milyen jelentést tulajdonítok. Hogyan integrálom az én felfogásomba vagy identitásomba mindenféle külső segítség nélkül ezt a látomásos élményt. Ugye ez szintén egy klasszikus beavatási feladat, illetve annak elválaszthatatlan része, hogy mások segítségével én magam értelmezem és elfogadjam az élményt, és egy új identitásnak az összetevőjeként vagy akár új alapként, kiindulásaként használjam fel a világnézetem, az önképem aktuális létrehozásához. Olykor mindez gyötrelmes, de mégis gyönyörű munka. Enélkül nincs látomásos, belső út, sem sámáni hivatás szerintem. Nem a külsőségekről van szó, hanem erről hajlandóságról, nyitottságról, bátorságról, kreativitásról.” – Kutató/Szertartásvezető

„A belső útra voltam kíváncsi, az érzésvilágra, hogy hogy alakul ez belül. A sámáni mivolt megszületésével kapcsolatban. De megkaptam a választ. Ahogy beszéltél az előbb, olyan volt, mintha átadtál volna valamit.”

– Rendszer Lelke

„Ezeket nem tudom nem elhinni. Ezek olyan erőteljes élmények, hogy erőteljesebbek, mintha azt kétségbe vonnám, hogy valaki ad egy pofont. Hát az megtörtént. Ez is ugyanilyen. Tehát ez a része nem hitkérdés. Inkább az a kérdés, hogy tudok-e hinni magamban, hogy ezt elbírom, és ennek mentén feltudom-e vállalni, hogy csakis rajtam múlik, hogy mennyire hiszek magamban, és ezen fog múlni minden. Tudok-e ennek alapján hinni, vagy inkább, tudok-e tudni hinni. Mert nem arról van szó, hogy akkor most elhiszem-e vagy nem, mert az nem kérdés. Az a kérdés, hogy mit kezdek vele. Például, hogy tudom-e ezt felhatalmazásként, támogatásként, erőként felhasználni.” – Kutató/Szertartásvezető

„Ez a beleállítás. És azt gondolom, hogy ez egy fokozatos dolog. És ez a válasz a kérdésre, amit sokan szeretnének tudni, hogy mikor és hogyan történik meg ez a belső változás. A beleállítás, az minden nap meg kell történjen. Annak ellenére, hogy egyszer már megtörtént véglegesen, folyamatos beleállásról van szó. Ebben a pillanatban is beleállok, meg a következő pillanatban is beleállok, és a következő pillanatban is. Egy újra meg újra történő, nem múltidejű, hanem jelen idejű felvállalásról van szó. Ilyen értelemben, hogy mikor történt ez meg véglegesen, a szellemi feladat felvállalása, erre én azt mondom, hogy most.”

– Kutató/Szertartásvezető

„Most történik a felvállalás. Ez a válasz nekem arra, hogy mikortól vagyok sámán: Amikor beleállok, akkor sámán vagyok. Valójában nem amikor beleállok, hanem mert beleállok. Nem alaptalanul, hanem megalapozottan, de a jelenben. Nem lehet a babérokon csücsülni. Ezeket a babérokat állandóan ki kell venni az embernek a maga alól, és mindig önmaga a fejére kell helyezze újra meg újra.”

– Kutató/Szertartásvezető

„Magányosnak látom nagyon ezt az utat. És azzal együtt vonzó. Még a magány is. Hogy mi benne a vonzó? A kapcsolódás. Nem feltétlenül kell szomorúnak lenni a magányosságtól. Az a furcsa, hogy értem.”

– Rendszer Lelke

„Figyelj, azt mondom neked, hogy emberi szempontból magányos. De ha azt hozzáteszem, hogy a tudatos lények azon terébe, melyben szabadon áramlik a támogatás, a segítség és minden tudás, inspiráció, bebocsáttatást nyertem, a szeretetnek, az együttműködésnek, a végtelen információnak és tudásnak a szférájába, a túlnani gyönyörök kertjébe, akkor nem tudom magányoságnak tekinteni. Hanem azt, hogy folyamatosan átölel a mindenség szerető karja, ott, ahol az igazi otthonom van. Tehát mondjuk úgy, hogy inkább végre feloldódott a végtelen magányosságom. De ez több mint méltányos, amit az ember a feladata felvállalásáért, meg elvégzésért cserébe megnyer. Nem is adják, nem erről szól. Hanem ezt inkább megnyeri. Azzal, hogy teszi a dolgát.” – Kutató/Szertartásvezető

„Magányos, nagy erőfeszítésekkel járó, áldozatos, kimerítő a feladatom. Rendben, de ugyanakkor ehhez mért viszonzást kapok. Tehát hogyha szellemi energiákban meg inspirációban mérjük, akkor nagyon magas a fizetésem. Ez az arány. Tehát valamilyen feladatban beleállsz, és akkor ezerszeres értékű dolgot adnak támogatásul. Ez nagyjából az én gazdagságomnak az alapja. És egyúttal soha életemben nem volt még ennyi igazi rokonlélek körülöttem. Mint például te. Azáltal, hogy rezonáltok ennek az útnak a lehetőségeire, és olykor éltek vele, és így a rokonlekeknek, vagy hasonló spirituális szemléletű embereknek egy szélesebb közege vesz körül. És ebben nekem nagyon jó lenni, hogy például most erről lehet beszélnem, és az, hogy te tényleg érted.” – Kutató/Szertartásvezető

„Van egy alapinspirációm. Az én jövőképen, meg feladatköröm, az nem feltétlenül egy gondolat formájában létezik. Szerintem egyébként Neked sem, csak lefordítottad gondolatokká. Megjelenik benned, mint egy utópisztikus társadalom képe, vagy az ebben szerepet vállaló egyének, vagy közösségek formája. Számomra emögött azonban van egy érzés, egy értékrend, egy hit. Van egy nagy összesség, amit egy hatalmas bizonyosságérzetként, egy szeretetérzetként tapasztalok meg. Ez egy nagyfokú tisztelet és megérintettség az élet, az emberi lehetőségek, a természet, a kozmikus intelligencia és tudás és együttműködés hatalmas távlatai iránt. Tehát van bennem egy hatalmas ihletettség, ami mindezt magába foglalja, és gyönyörködik ebben, és hisz ebben. Sőt, bizonyos ebben.” – Kutató/Szertartásvezető

„Rátekintek a világpolitikára; összehasonlítom ezzel a belső bizonyossággal és tudással, ami a kozmosz hatalmas távlatának felfoghatatlan szépségét és jelentőségét érezteti velem. És azt mondom minderre, ami itt van, hogy szomorú, méltatlan, de részint lényegtelen. Nem tudok jelentőséget tulajdonítani annak, hogy ostoba, fejletlen emberek lövöldöznek egymásra. Ahhoz képest, hogy sokmillió éves civilizációk máshol ugyanúgy keresik a választ a nagy miértekre, mint én.” – Kutató/Szertartásvezető

„Érted? És ezt nem egy gondolat szintjén, hanem egy mindenemet átjáró bizonyosság és valóságosság szintjén. Nekem az a hivatásom, hogy ősi meg új, meg soha nem volt, általam feltalált módokon, amelyekre az élet vezet, hogy konkrétan, a pillanatban, a lehető leghatékonyabb módon járuljak hozzá a létezéshez. Hogy képviseljek valami mást, képviseljek lehetőségeket. Ez most olyan nagynak meg elvontnak tűnik, de ez konkrétan arról is szól, hogy például, vegyem nagyon komolyan ezt a beszélgetést Veled. És érzem meg annak a szépségét, ahogyan te szeretnéd látni a világot. És találjam meg azt, hogy hogyan tudnék a legmegfelelőbb támogatást nyújtani, hogy Te hozzá tudjál járulni a te jövőképed alapján a világ alakulásához. Hogyha valaki megkeres, és neki az a gond, hogy egy függőségről akar leszokni, akkor én ezt a dolgot ebből a távlatból nézem, végtelen alázattal, szeretettel. Neki erre van szüksége. Hogyha én ezt megvalósítom, vagy éppen segítek, akkor tulajdonképpen én már ezt a víziót képviselem. Ennek a szépségnek vagyok a megvalósításában egy fontos szereplő.” – Kutató/Szertartásvezető

„Nekem fontos az, hogyha egy ilyen szertartáson, vagy bármilyen csoportban veszek részt, akkor azt egy olyan ember vezesse, akiben meg lehet bízni, és rá tudod bízni saját magadat. Mert végül is saját testedről, saját szellemedről van szó. Tehát nekem ez az egyik legfontosabb szempont. Az ilyen szertartásoknál nagyon fontos az, hogy megadd a bizalmat a másoknak, és ezt nektek megszavaztam száz százalékban. És én úgy gondolom, hogy ez egy kulcsfontosságú pont az egész szertartásban. Legalább annyira fontos, hogy mi a menete a folyamatnak, egyik a másikra hat.” – Ufókutató

„Én magam vagyok a bizonyíték, mindenre. Valószínűleg teljesen egyértelmű, hogy nem tudnék így beszélni, vagy nem tudnék így gondolkodni, meg működni, hogyha nem lenne valami komoly megtapasztalásom minderről.” – Kutató/Szertartásvezető

„A kihívás az jó dolog. A nehézség az tanítás. A nagy nehézség az feladat és gyógyszer. Csak keserű tud lenni az íze, és ezért nem szeretjük bevenni.” – Kutató/Szertartásvezető

„Mindennek ára van, és mindennek általában leginkább önmaga az ára. Az ember megtehet borzalmakat, szabad. De a következményeit mindenféleképpen viselni fogja, hogy abban a világban és abban az életben fog élni, amiben azok a borzalmak megtörténtek, melyeket ő tett meg, és ennek a következményei azok vonatkoznak rá is. Ugyanez a helyzet, ha egy gyógyulásról vagy egy tanulásról van szó, akkor az lesz az ára, hogy az a tanulás és az a gyógyulás, az a változás, akkor megtörténik. És akkor más lesz a világ.”

– Kutató/Szertartásvezető

„Ez olyan érdekes, mert általában az emberek, az a tapasztalatom, hogy akár a szertartásokon vagy akár az egyéni gyógyítások során megélt változásokat, kevésbé követik le, és nem is kell nekik talán annyira. Az én nézőpontomból ez sokkal inkább szükséges, mert én emlékszem arra, hogy oda jött egy bizonyos állapotban, és egy másik állapotban megy el. Ha igazán beleilleszkedik abba, akkor meg is szűnik a viszonyítás ahhoz, hogy mi volt azelőtt. Tehát jön egy mondjuk egy zaklatott állapotban, és egy megbékéltebb, elfogadóbb állapotban megy el. Vagy jön egy tehetetlen állapotban, és egy felelősségét felvállalt, cselekvőképesebb állapotban megy tovább az útján. Neki nem az a lényeg, hogy nyomon kövesse, hogy honnan hová jutott, hanem az a lényeg, hogy abban legyen, amiben van, amiben lett. Onnantól kezdve már számára az van. Nem a múltba nézünk, és a múlthoz viszonyítunk, hanem éljük a jelent.”

– Kutató/Szertartásvezető

„A mentális tudás, meg a meditáció, egy nagyon elvont, egy absztraktabb nézőpont. A sámáni tudás körül van egy szimbólumrendszer, egy felfogás, egy világnézet, egy pozíció a világgal kapcsolatban. A sámánizmus az egy speciális világképnek a felvállalása és a következményeinek a működtetése. És ez a világkép arról szól, hogy az ember többféle dimenzióban, többféle síkon létezik folyamatosan, de ezek közül a síkok vagy nézőpontok közül elsősorban a figyelmét erre a közös valóságunkra irányítja. De ez nem jelenti azt, hogy más szinten ő nem létezik vagy nem aktív.” – Kutató/Szertartásvezető

„A sámánok azok az emberek, akik velük született, vagy valamilyen oknál fogva felvállalt, vagy megtanult módon rendelkeznek ezzel a szélesebb látásmóddal. Tehát több mindenre figyelnek az emberi lehetőségek, meg létezések, meg energiák közül, mint ami szokásos. És nem csak az a dolguk, hogy ezt elfogadják, hanem ezt aktívan felvállalják. Tehát a cselekvőképeséget és az úgynevezett erőt, azt a hatalmat, amit jelent különböző energiákkal, meg létsíkokkal bánni, azt is felvállalják. Vagyis amikor egy sámáni szertartás van, akkor tulajdonképpen a szertartásnak a külső dolgaival, a szimbólumokkal üzenünk a tudatalattinknak.”

– Kutató/Szertartásvezető

„Van egy tartomány, amit látok, és ugyanígy mondhatni az energetika, meg a létezésnek a különböző szintjei, rezgéstartományjaiban van még egy csomó minden, egy picit más rezgéstartományokban, amelyeket szokványosan nem szoktunk érzékelni, mert nem is tudunk a létezéséről, de a sámán valahogyan, valamilyen oknál fogva, vagy mindig, vagy amikor szertartás van, vagy amikor transzba kerül, akkor többet kezd el érzékelni ezekből a dolgokból.” – Kutató/Szertartásvezető

„És ez a szertartásoknak bizonyos szempontból a funkciója, hogy a látható és a láthatatlan, a tudatos és a tudatalatti, a túlnani meg az itteni, az valahogy összeérjen. Most itt rátérek a konkrétumokra, hogy amikor mi például létrehozunk egy oltárt, és arra felajánlásokat teszünk, akkor nem egy buta babonát valósítunk meg, hogy majd megesszik a láthatatlan képzeletbeli istenkék, hanem mi ott nagyon konkrétan egy kommunikációs gesztust nyilvánítunk meg a láthatatlan világ felé. Tételezzük, hogy van valami a túlnanban, és az itteni gesztusainkkal belehelyezkedünk abba, hogy kapcsolatot keresünk, még hozzá jótékony kapcsolatot, együttműködést, a hála, a tisztelet és a bizalom szempontjából. Ezek konkrét minőségek, amik egy szertartásban lehet, hogy egyébként nagyon elvontak tűnik, hogy mi a tisztelet, mi a bizalom, mi az együttműködés, mi a szeretet, de a szertartás terében, meg ezekben a belső világokban, ezek nagyon jelentős minőségek. A külső dolgokkal mi megpróbálunk hatni önmagunkra, meg a térre, hogy ezek a minőségek megjelenjenek benne.” – Kutató/Szertartásvezető

„Tehát a szertartásoknak ez az egyik lehetősége, hogy a láthatatlant és a láthatót, a meg nem nyilvánultat, vagy az érzékszervekkel szokványosan kevésbé hozzáférhetőt összekapcsolja, láthatóvá tegye, értelmezhetővé tegye az itteni, megnyilvánult, látható valóságban.” – Kutató/Szertartásvezető

„A szertartásnak ez az egyik jelentősége, hogy a túlnannal való kapcsolatot, vagy a bensőmmel való kapcsolatot, vagy a láthatatlannal való kapcsolatot azt láthatóvá tegye és befolyásolja annak a minőségét. De tudni kell, hogy valójában ezek elsősorban kapuk, mert ami történik, az a belső világomban történik.”

– Kutató/Szertartásvezető

„Tehát amikor egyéni szertartást tartunk, akkor nagyon erős interakcióban vagyunk azzal, aki ott velünk dolgozik. Tehát látjuk, vezéreljük, tanácsot adunk neki, tedd meg ezt, vedd ezt magadra, vedd ezt le, mondd azt ki. Tehát akkor és ott egy nagyon erős interakció van. Amikor viszont egy csoportos, közös szertartás van, akkor mindenki tulajdonképpen a saját folyamatáért felel. Ebben is van segítség és interakció, de elsősorban egy közös tér jön létre. A segítséget nem feltétlenül konkrétan én magam nyújtom, hanem együtt mindannyian ráhangolódunk erre a mögöttes, vagy fölötti, vagy belső valóságra, és onnan meghívunk különböző erőket önmagunkból, meg képességeket, meg magunkon túlról.”

„Egy kicsit mondhatni, hogy betesszük a közösbe a szándékunkat, az energiáinkat, a képességeinket, én is beteszem az én világnézetemet, az én ezzel kapcsolatos dolgomat, és ti mindannyian tulajdonképpen beteszitek a szándékotokat, a képességet, az energiátokat ebbe a közös tapasztalásba. És így ez a közös, ami az egymás energiája és tudása és képessége, és a közös szándék az úgy összerendeződik, hogy egy nagyobb lehetőséget ad, mint ha én egyedül dolgoznék magamon.”

„Nem csak egymás között halványodnak el az elválasztottságnak a dolgai, hanem a túlnan és az itteni között is. Tehát a szellemi erők világa és a mi világunk között is. Mondhatni, hogy horizontálisan, vízszintesen és függőlegesen is átjárhatóbbá válnak a dolgok. Nyilvánvalóan ez a helyzet azért kitetté is tesz minket, és ezért nagyon fontos, és a számánknak, a szertartás vezetőnek az egyik feladata, hogy mindezt védelmezze. Nem csak egyedül, hanem együttműködve a nagyon-nagyon nagy erővel, egy védett, biztonságos helyzetet hozzon létre, amiben az egymás közötti együttműködés és a túlnani erővel való együttműködés jótékony legyen.”

„Csak annak lenne szabad ilyen szertartásokat vezetni, aki erre képes és gyakorlott benne. Egy beavatott, az pedig tudja, hogy ő beavatott, és akinek tapasztalata van, az tudja, hogy ő tapasztalt.”

– Kutató/Szertartásvezető

„Az én felhatalmazásom és elismerésem, az elsősorban nem emberi illúziókból, és nem ilyen közvetett módon van, hanem az enyémmel, az közvetlen. Tehát én a szellemi világgal való interakcióban, és egyenesen tőlük kaptam meg ezeket a felhatalmazásokat.”

„Néha úgy tűnik, mintha az, amit mondok egy megkérdőjelezhetetlen valóság lenne, de ugyanakkor csak az egyik nézőpont. Vagyis nem kötelező így látni a dolgokat.”

„Tehát azért mondunk medicinát, mert ez mutatja itt, hogy testi, lelki, szellemi értelemben vett gyógyító eszenciákról van szó, amelyeket valamennyire mi megismerjük, és mögöttes erőkről is beszélünk. Tehát amikor azt mondom, hogy a kakaóval fogunk dolgozni, az azt jelenti, hogy a kakaóval fogunk egy alkotó módon, egy tapasztalati folyamatban részt venni, amiben a kakaó és én együttműködünk az én tanításom és gyógyításom érdekében. Amiben én is és a medicina is aktívan részt veszünk.”

– Kutató/Szertartásvezető

„Tudással, cselekvőképességgel, egyfajta elképzeléssel, szándékkal részt veszek benne. Tehát én résztvevője vagyok a folyamatomnak, alkotó résztvevője, de nem egyedüli. Egyrészt közösen is alkotjuk a folyamatunkat, másrészt a medicina, a tanító növény tud nekem ebben segítséget nyújtani.”

– Kutató/Szertartásvezető

„De nagyon fontos, a kakaóra különösen igaz, a többi medicinánál méginkább igaz, hogy a kakaó egy nagyon gyengéd, nagyon lágy, nagyon tapintatos, nagyon megértő, és nagyon vezérelhető, irányítható minőséget ad. Ami azt jelenti, hogy nem töri rám az ajtót. Azt jelenti, hogy elfordítja a kulcsot.”

– Kutató/Szertartásvezető

„Mondjuk, például a kakaónak a nézőpontja az a szeretet. Egy szeretetteljes, elfogadó, támogató, anyai minőség. Attól még nekem kell kisírni a vállán magamat, de ott van, és ki tudom sírni a vállán magamat. Vagy ő az, aki megbiztat engem, de én cselekszem meg azt a csodálatos dolgot, amire engem biztatott. És tanít, ha én tanulni akarok, de mindezt nagyon nagy szeretettel, egy melegséggel, egy életigenléssel, tehát az életnek, a szeretetnek, a földanyának, a növények szinte önfeláldozó közösségi létformájának a minőségében. A kakaó ezt adja.” – Kutató/Szertartásvezető

„Fontos kijelölni, hogy mi a döntésem, hogy mi fog történni. És a szándék az nem egy kívánság, és nem egy akarat, és nem egy elvárás, hanem a szándék az egy döntés. Az egy felelősségteljesen felvállalt döntés. Akkor működik a legjobban, ha kijelentő módon és jelenben mondom: én ebben a szertartásban, abban fogok előre lépni. Az a szándékom, például, hogy abban lépek előre, és azt valósítom meg, hogy az önszeretemben meglássam a korlátaimat. Amit csak tudok, végleg letegyek, és az önszeretemben és az önbecsülésben egy végleges transzformációs lépést meg tudjak tenni.” – Kutató/Szertartásvezető

„Te tudsz inspirálni is embereket a szertartások közben, nyilván nyíltabb tudatállapotban rálátsz valakinek a képességeire, lehetőségeire. És ezt próbálsz belőlük előhozni. Egy mai kor szellemének megfelelő sámán már ilyen. Bár annyira nem ismerem a sámánizmusnak a hagyományait, de hogy jellemzően ez azért nem szerepel a leírásokban, hogy mondjuk, ilyen feladata lenne egy régi sámánnak. De én szerintem, abban a tekintetben, amit te is képviselsz, ez egy releváns dolog.” – Dobkészítő

„Nem várható el a modern emberektől vagy posztmodern emberektől, hogy ők tudják, hogy mi fán terem egy szertartás, hanem ezt a dolgot át kell adni. Valamennyire fel kell ébreszteni az ezzel kapcsolatos belső lehetőségeket, képességeket, és aztán pedig, ahogyan kibontakozik ez a folyamat, ott úgy kell nagyfokú felelősséget vállalnom, én úgy érzem, hogy közben figyelek arra, hogy mindvégig tudatosítsuk azt, hogy ezt közösen alkotjuk. Tehát nem vállalom magamra olyan felelősséget, ami az övék. És ez egy nagyon finom egyensúly. Nagyon nagyfokú felelősséget válllok magamra, az én folyamatomban tulajdonképpen nem csak a szertartás emberi, meg látható résztvevőire vonatkozik, hanem a láthatatlan világnak a jelenlévő képviselőire, tehát energiákra, entitásokra, meg hatásokra is vonatkozik. Közben inspirálnom kell mindenkit, hogy a maga cselekvő képességét a lehető legjobban vegye birtokba, és tényleg alkossa, meg működtesse a saját folyamatát.” – Kutató/Szertartásvezető

„Nekem az a tapasztalatom, hogy ilyenkor a szertartásvezető megpróbál létrehozni egy tiszta, védett teret, egy csatornát, amin keresztül ezek az érzések, ezek a lehetőségek beáramlanak az adott térbe, amiben a szertartás zajlik. És egyszerre így mindenki számára, aki ott van, elérhetővé válik. A vezetőn sok múlik. Ő ad egy keretet ennek az eseménynek és tartja a teret, de ezt a teret a résztvevők közösen alkotják. És ezáltal egymás érzéseire is kicsit rá tudunk látni bizonyos mértékben. Ez azt jelenti, hogy a növényvilággal vagy a Földdel való mély kapcsolódás, ráhangolódás a szertartás során az hathat a többiekre, ha én ezt ki tudom sugározni rájuk. Nem biztos, hogy meg fogják tudni fogalmazni, hogy mi az, de mindenféleképpen hatni fog rájuk energetikailag.” – Dobkészítő

„Létrejön egy olyan rezonancia, hogy tulajdonképpen mindenki a maga felelősségének a felvállalásában, meg az alkotói munkában jelen van, a szándékával, a nyitottságával, a kapcsolódási hajlandóságával. Ez utóbbi egymás felé, meg a láthatatlan világ felé erősíti egymásban, meg mindenkiben ezt a minőséget. Ez

pillanatról pillanatra a saját feladataimnak, meg felelősségemnek a totális felvállalásával történik, és minden olyan felelősségnek az elhárításával, amit rám akarnak rakni és nem az enyém. Tehát valahogy én egy ilyen nagyon intenzív, multidimenzionális egyensúlyozásban vagyok, és hogyha ezt igazán jól csinálom, akkor mindez egy különleges közösségi lehetőséggé változik.” – Kutató/Szertartásvezető

„Egy korábbi tanítóm azt mondta, hogy nagyon sokféle sámánhagyomány van, és vannak olyanok, amelyekben az ember elveszíti az önrendelkezést valamilyen mértékben, meg kikerül a kezéből valamilyen mértékben a felelősség, illetve vannak olyan sámánutak, amelyek ennek okán egy olyan szimbiózist alakítanak ki a szellemvilággal, aminek során valamennyire az önállóságát, meg egy kicsit az emberi mi voltát is háttérbe szorítják az adott embernek. Meg, hogy vannak olyan sámánhagyományok, amelyek nem ilyenek. Ezért én azt a lehetőséget kerestem, hogy egy olyan sámáni ösvény bontakozzon ki nekem, ami egyedi. És ez így is lett. Nekem fontos volt, hogy megőrizsem az önrendelkezésem, a felelősségem, az etikám.” – Kutató/Szertartásvezető

„Bizonyára azért választottam azt a renegát, személyisége és módszerei miatt kétségbevonható, bizonyos szempontból veszélyes sámántanítót, akivel elindultam végül ezen az úton, mert ezáltal meg kellett találnom az egyéni utat. Nem elsősorban azáltal csupán, amit ő tanított, hanem azok által a szövetségek által, amelyeket a szellemvilággal kötöttem, illetve azok által a kihívások által, amelyekbe belekerültem, annak nyomán, amit ő kifejezetten nem jól csinált az én nézőpontomból. Mert azokra a kihívásokra nekem választ kellett adnom. És mert ezt megtettem, ez az én igazi önállóságomnak, az etikámnak a felvállalása volt. Ahogyan kezeltem őt, meg az ő sámáni felfogásának a következményeit. Egy nagyon izgalmas egyeztetés volt mindez a szellemvilággal, és ebben egy médium is sokat segített, illetve tanúja volt egy csomó olyan beavatásnak, meg energiahangolásnak, meg rengeteg személyes tanításnak, ami még sokkal több lépcsőfokon felfele vitt tovább ebbe a pozícióba, vagy ennek a feladatnak a valóságába. Tudom, hogy tulajdonképpen az én önálló sámáni utam, meg felelősségvállalásom az leginkább azzal kezdődött el, hogy vele szakítottam, és tisztáztam magamban, hogy a szellemvilággal egyeztetve mely dolgokat viszem tovább abból, amit tőle tanultam, és melyeket nem.” – Kutató/Szertartásvezető

„Csak azért, mert valami hagyományos, meg régen úgy csinálták, az nekem nem elengedő magyarázat. Nekem meg kell érteni és tovább kell tudni adni azt az adott tudást, amilyen mértékben én képes vagyok rá természetesen. Úgyhogy azt gondolom, hogy ez egy mai inspirációnak a megnyilvánulása lehet. Mert nem csak úgy beleszületek valamibe, meg azt tovább viszem, hanem azáltal tartom autentikusnak ezt a dolgot, hogy olyan mértékben felvállalom, hogy én magam alakítom. Végül is mondhatnám, hogy már attól a sámántól is, akitől a tudásom meg a szemléletem egy nagy részét kaptam, jelentős mértékben eltér a felfogásom. És én úgy gondolom, hogy ez engem nem hiteltelenít, hanem éppen, hogy autentikussá tesz abban a fajta munkában, amit én felelős, biztonságos sámáni munkának hívok.” – Kutató/Szertartásvezető

„A szertartások során átél az ember olyan dolgokat, amik nem köthetők ahhoz, hogy ez most egy sámáni hagyomány szerint történt, vagy sem, tehát hogy mi történt ott valójában, hanem ott egy gyógyító, transzformatív folyamat zajlik, amit most nevezhetünk így, úgy, vagy amúgy. Igazából itt a címkéknek nincsen jelentősége, hanem csak a történésnek, és az egy gyógyító folyamat mindenki számára, amiben mindenki kicsit közelebb kerül önmagához. És ez szerintem felülírja azt, hogy ezt most éppen minek nevezzük.” – Dobkészítő

„Mert nekem tartani kell a teret, és az azt jelenti, hogy a pillanatban abszolút spontán módon meg kell tudni nyilvánulni. Tehát, hogyha így működök, az azt jelenti, hogy végtelenül sok döntés és tapasztalás van minden pillanatban, ami pedig azt jelenti, hogy nagyon kirajzolódik egy egyéni ösvény. Hát mást nem

képviselhetek mások felé sem, csak ezt. És akkor tudom csak képviselni, hogy ha ebben van egy önállóságom, egy felelősségvállásom, meg egy folyamatos tanulásom. És ez csak akkor lehetséges, hogyha ez egy alakítható dolog. A pillanatban is, meg hosszú távon is. Tehát így természetesen el kell, hogy származzam a tudás forrásától. Elképzelhetőnek tartom, hogy ugyanezt a szabadságot, meg kreativitást éltek meg a régi utak sámánjai. Ők autentikus és hagyományos módon megkapták a tudást, meg beavatták őket. Ezt nem vitatom el. De én egy kicsit eltérő módon kerültem abba a helyzetbe, hogy ezt a tudást működtetem. És én azt gondolom, hogy ez számomra is, és a szellemiség, a szellemvilág számára is, akikkel együttműködök, illetve a velem szertartásos munkában együttműködő többi úton járó számára is egy érdekes dolog és egy lehetőség. Mert ez így akkor egy egyedi dolog.” – Kutató/Szertartásvezető

„Nagyon gazdag tudás koncentrálódott tegnap a szertartáson megtapasztalásként. Igen, ami az, hogy mindennek meg van a helye, hogy ki vehet részt, hogy mik a keretek, szóval ez egy nagyon tudatosan keretezett esemény volt. És hogy a tudatot felkészítő minden mozzanat, a füstölők, az oltár, az étel, a ruha, a virágok, az evés, a tér. Szóval ezek mind-mind a tudatalattinak szóltak, hogy készítsék, hogy készüljünk együtt, mert ez egy közös tapasztalás. Már ez összekötött minket. A szertartásvezető pedig az, akinek a személye is, meg, a döntései abszolút meghatározzák ennek az egész térnek a minőségét.” – Pszichonauta

„A szertartásvezető a központi elem. Egy irányító, aki odafigyel mindenre. Ez részben abból fakad, hogy van egy nagyon erős belső kép vagy állapot, amiféle szeretné, hogy haladjanak a dolgok, a folyamatok. És ehhez tökéletesen alkalmazkodott a folyamat. Nem is alkalmazkodott, mert egységet alkotott vele. Minden résztvevő belehelyezkedik. Nem is belehelyezkedik, hanem a saját szerepéből viszonyul ehhez. Ugye mindenki kölcsönhatásban volt mindenkivel, és ahogy ezek a kölcsönhatások létrejöttek, az valahogy nekem ezt domborította ki, hogy ők is ehhez illeszkednek, és a szertartásvezető illeszkedik hozzá.” – Pszichonauta

„Az én sámáni nézőpontom a döntéshozatallal kapcsolatban egy folyamatos, jelenlévő aktivitást vár el. Ha valaki azt mondja, hogy döntök, hogy eljövök a szertartásra, akkor onnantól kezdve neki aktívan tartania kell azt a döntést nyomás alatt is, akár tőlem érkezik ez, akár a tér által jön létre misztikus módon. Így a győztes pozíciójából, ereje birtokában tud valaki megérkezni a szertartásra. És az nagyon más minőség. Így én is alkotom már a saját szerepemet és készítem őket is elő a folyamatokra.” – Kutató/Szertartásvezető

„Felépítünk közösen egy különleges teret, ami nem a külvilág, hanem mintha egy burokként lennénk körülötte. Ami biztonságos, védett és szakrális. Tehát ez nagyon különleges, hogy abba be lehet lépni. Nem tudom, hogy az amúgy létezik, és mi meghívjuk, vagy magunk mi építjük fel. Valószínűleg létezik, de mi építjük fel egyes részeit.” – Professzornő

„Történt olyan is, amikor valakivel interakció volt, és valakinek tudtam mondjuk a folyamatában segíteni. Tehát éreztem, hogy most nekem oda kell menni valakihez. Volt ilyen. Éreztem egy ihletet, egy felhatalmazást. Volt olyan alkalom, amikor csak a saját folyamatomra koncentráltam. És olyan is, amikor megnyíltam mások felé, és éreztem, hogy ott most valami történik valakivel, és én tudnék valahogy támogatni, segíteni, vagy hozzájárulni az ő folyamatához. Olyan is volt, hogy valaki hozzám jött oda közben, és nekem segített. Spontán, mindez csak úgy alakul. Nem kell megbeszélni. Valamire szükség van, és az megtörténik. Az is lehet, hogy a tér irányít minket arra, hogy valakinek a folyamatában támogatás kell, vagy előre lépés, lehet rajta lendíteni, és akkor abban tudunk is adni támogatást. Az is nagyon szép, amikor éppen valahogy akkor kinyitottam a szemem, és láttam az egész folyamatot. És ez így megérinti az embert. Igen. Mert segítségadás van. Mert olyan az ember, hogy kinyílik olyankor, meg tényleg önmagát adja, és nincsenek gátlásai, nincsen szégyenérzete. Tehát ez valami nagyon őszinte dolog.” – Professzornő

„Az én képem a sámánságról végül is az, hogy maga a sámán tiszta kapcsolattal bír egy szellemi vezetővel. Általa is tud segítséget nyújtani. Szerintem elsősorban az emberi lét, az érzelmi világ, a személyiség, a belső világ, az emberi belső világ alakításában.” – Kézműves

„Segítséget nyújt abban, hogy olyan részeimet értem meg, amelyek többre képesek, mint amit úgy személyiség szintjén elhittem eddig magamról. Ez azt jelenti, hogy több vagyok, mint a személyiségem.” – Kézműves

„Mondjuk a szertartás keretén belül, mert azért a szertartás már az előtte elkezdődik, és az után ér véget, hogy ezt a megadott időpontban megtörténik. Egy belső vezettetés által, sugallatok, megérzések és késztetések által, illetve a figyelem befelé való fókuszálásával. Ez az én személyes megélésem arról, hogy a szertartáson milyen folyamat zajlik, milyen összetevőkkel. Egy teljesen más embernek teljesen más megélései lehetnek.” – Kézműves

„Számomra a szertartás egy lehetőség. Azon az úton, amin járok, egy lehetőség akármire, hogy változtassak, vagy betekintést nyerjek, valamilyen megfelelő, vagy éppen szükséges információhoz, vagy segítséghez hozzájussak. Tulajdonképpen ez a változásnak, tanulásnak egy lehetősége számomra, így fogom fel, amely nincsen lekorlátozva. Más szempontból viszont nagyon is megvannak a korlátai, mert biztonságos keretek között nyújtja a haladási lehetőséget.” – Kézműves

„A biztonsághoz az kell, hogy a szertartásvezető tisztán lássa azt, akinek segít. Egyfajta tudás, képesség és etika szükséges a biztonság érdekében. A sámánt az tesztí képpessé arra, hogy tisztán lásson, meg hogy tudja tartani ezeket a kereteket, hogy van mögötte felhalmozott tudás, meg tapasztalat.” – Kézműves

„Sámánnak lenni, az egy létforma. Szerintem az nem különül el az élet többi területétől, és nem kéthetente vagy hetente a szertartásokra válik valaki sámánná, hanem az a létformája. És az tükröződik a mindennapi életében is. Szóval nincsen részüdös sámán. Én Téged ennek látlok. Ahogy vélekedsz az életről, és amilyen a felfogásod, maga az hordoz egy gyógyító minőséget, vagy gyógyító szándékot.” – Holisztikus Coach

„Tényleg úgy érzem, hogy erre születtem.” – Kutató/Szertartásvezető

„Amivel egy sámánnak, egy szertartásvezetőnek elsősorban rendelkeznie kell az az energiaformálás képessége. Nagy mennyiségben kell tudnia megmozgatni és alakítani, formálni. Attól függ, hogy mennyi energiáról van szó, hogy hányan vannak egy szertartáson. Ha sokan vannak, akkor nagyon sok energiával kell tudni bánni. Én nem látom az energiát feltétlenül, de érzem elég pontosan. És ezért, mert ezt konkrétan megtapasztalom, bízom benned. Tudom, hogy biztonságban vagyok, mert érzem, hogy mire vagy képes. A bizalom fontos. Oda kell adnod magad az okosabbnak. Aki ért hozzá és tudja, hogy mit csinál.” – Wicca

„Többen hozzuk létre. Mindenki maga létrehoz egy teret, azaz létrehoz magának egyfajta tudatállapotot, ahogyan a szertartásvezető és is létrehozza a maga tudatállapotát, és ez egyébként sokat segít mindenkinek. És ha ezekből alkotunk egy nagy közös tudatállapot buborékot, energiagömböt, teret, akkor ebben a tudatállapot-buborékban megtapasztalhatjuk, hogy együtt mi mindenre vagyunk képesek, hogy hova tudunk menni, mit tudunk megtenni. Akár személyes, interszónális, bolygósintű, vagy kozmikus kérdésekre is választ találhatunk.” – Környezetvédő

„Nagy jelentősége van számomra a szertartásoknak. Nagyon erős az a hatás, amit a sámáni úton meg tudtam tapasztalni medicinával dolgozva. Talán ez a legerősebb az összes út közül. Erős alatt azt értem, hogy megkérdőjelezhetetlenül tapasztalati. És az én elgondolásom szerint az, amit én megtapasztalok, azt nincs semmi, ami azt felül tudná írni, hogy az megtörtént-e. Nincs olyan felsőbb hatalom, ami azt mondja, hogy de nem, az nem történt meg. Csak azért nincs, mert én megtapasztaltam. Amikor én már valamit tapasztalok, hogy akkor nincs mit magyarázni rajta. Tehát az egyértelmű.” – Jurtalakó

„A szándék találkozik egy olyan a teremtés által valamibe belecsomagolt lehetőséggel, ami alatt itt most a tanító medicinákat értem. És én hiszek abban, és megvan a szükséges nézőpont és szándék, és ez mind találkozik, és akkor tudja a szertartás vezető segítségével létrehozni azt a hatást, ami nagyon erősen tudatformáló, vagy nézőpontformáló. Valami miatt tényleg létrejön a változás. Először ugye belül, annak nyomán meg nyilván utána kívül is.” – Jurtalakó

„A sámán, az, akiben mindig azt láttam, hogy ő a csatorna, és ez később be is bizonyosodott. Ez a csatorna ő, ami igazából egyfajta olyan erős mentor, aki közvetít. Üzeneteket és információkat, tudást tud csatornázni, eljuttatni másokhoz, amit sokszor egyébként az ember legbelül érez. A sámán azonban sokkal egyszerűbben, és varázslatosan tényszerűen, meseszerűbben tudja eljuttatni ezeket az üzeneteket az emberhez. Mint amikor a népmesében vannak azok a különleges tanítómesterek, akik megmondják, hogy mit kell tenni és merre kell menni az úton.” – Menedzser

Felhasznált szakirodalom

- Atkinson, P. and Hammersley, M. (1998) *Ethnography and Participant Observation*. In: Denzin, N.K. and Lincoln, Y.S., Eds., *Strategies of Qualitative Inquiry*. California: Sage.
- Babbie, E. 2003. *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*. Budapest: Balassi Kiadó.
- Bonello, M. 2021. *Being and Becoming an Insider Researcher; Using reflexivity to negotiate the divide*. Academia Letters, Article 2045. <https://doi.org/10.20935/AL2045>.
- Castaneda, C. 2003. *Don Juan tanításai: A tudás megszerzésének jaki módja*. Budapest: Édesvíz.
- Corbin J. és Strauss A. 2015. *A kvalitatív kutatás alapjai: A Grounded Theory elemzési módszer technikája és eljárásai*. Budapest: L'Harmattan.
- Crapanzano, V. 1985. *Tuhami: The Portrait of a Moroccan*. Chicago és London: The University of Chicago Press.
- Crapanzano, V. 2004. *Imaginative Horizons: An Essay in Literary-Philosophical Anthropology*. Chicago és London: The University of Chicago Press.
- Denzin, N. K. és Lincoln Y. S., eds. 1998. *Collecting and Interpreting Qualitative Materials*. (Handbook Paperback Edition Vol. 3.) Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- Denzin, N. K. és Lincoln Y. S., eds. 1998. *Strategies of Qualitative Inquiry*. (Handbook Paperback Edition Vol. 2.) Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- Denzin, N. K. és Lincoln Y. S., eds. 1998. *The Landscape of Qualitative Research: Theories and Issues*. (Handbook Paperback Edition Vol. 1.) Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- Douglas M. 2000. *Natural Symbols: Explorations in Cosmology*. London and New York: Routledge.
- Drury, N. 1994. *A miszticizmus és az ezoterikus tanok lexikona*. Budapest: Ferenczy.
- Drury, N. 1994. *Sámánok, látnokok: A megváltozott tudatállapotok*. Budapest: Édesvíz Kiadó.
- Eliade, M. 2005. *A sámánizmus*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Eliade, M. 2005. *Okkultizmus, boszorkányság és más kulturális divatok*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Eller J. D. 2019. *Psychological Anthropology for the 21st Century*. New York: Routledge.
- Eriksen T. H. 2006. *Kis helyek – nagy témák: Bevezetés a szociálanropológiába*. Budapest: Gondolat Kiadó.
- Evans-Pritchard, R. R. 1983. *Witchcraft, Magic and Oracles among the Azande*. Oxford: Oxford University Press.
- Fadiman, J. 2011. *The Psychedelic Explorer's Guide: Safe, Therapeutic and Sacred Journeys*. Rochester, Vermont: Park Street Press
- Foster, L. A. 2023. *The Long War on Drugs*. Durham, North Carolina: Duke University Press.
- Frazer J. G. 1995. *Az aranyág*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Geertz C. 2000. *Availabile Light: Anthropological Reflections on Philosophical Topics*. New Jersey: Princeton University Press.

- Geertz, C. 1994. *Az értelmezés hatalma*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Gyimesi J. 2011. *Pszichoanalízis és spiritizmus*. Budapest: Typotex.
- Gyimesi J. 2019. *A szellemektől a tudattalanig: Tudomány, áltudomány, pszichoanalízis*. Budapest: L'Harmattan.
- Habermas, J. és Lyotard, J-F. 1993. *A posztmodern állapot*. Budapest: Századvég Kiadó.
- Harner M. 1997. *A sámán útja: Erő és gyógyítás megváltozott tudatállapotokban*. Budapest: Édesvíz Kiadó.
- Hoppál M., Szathmári B. és Takács A., szerk. 2006. *Sámánok és kultúrák*. Budapest: Gondolat.
- Hoppál, M. 2010. *Sámánok világa*. Budapest: Püski Kiadó.
- Hoppál, M., 1997. *Egy városi sámán útja: Michael Harner és a neosámánizmus*. In: Harner, M. 1997. *A sámán útja: Erő és gyógyítás megváltozott tudatállapotokban*. Budapest: Édesvíz Kiadó.
- Horváth D. és Mitev A. 2015. *Alternatív kvalitatív kutatási kézikönyv*. Budapest: Alinea Kiadó.
- James, W. 2019. *A vallási élmény változatai: Tanulmány az emberi természetéről*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Jones, L. M. 2021. *Underground Psychedelic Psychotherapy*. In Read, T. és Papaspyrou, M. eds. 2021. *Psychedelic Psychotherapy: The Healing Potential of Expanded States*. Rochester, Vermont: Park Street Press.
- Kalweit, H. 2009. *Sámánok, gyógyítók és javasemberek*. Budapest: Filosz.
- Kunt E. 2003. *Az antropológia keresése: Válogatott tanulmányok*. Budapest: L'Harmattan.
- Leary T. 2003. *Az eksztázis politikája: Drog, tudat, vallás*. Budapest: Edge 2000 – NDI
- Leary T. 2005. *Belső utazások: Alapítsd meg a saját vallásodat!* Budapest: Nyitott Könyvműhely Kiadó – NDI.
- Malinowski, B. 1960. *Argonauts of the Western Pacific*. New York: Dutton.
- Malinowski, B. 1972. *Baloma*. Budapest: Gondolat.
- Máté, G. 2021. *Psychedelics as a Pathway to the Self*. In Read, T. és Papaspyrou, M. eds. 2021. *Psychedelic Psychotherapy: The Healing Potential of Expanded States*. Rochester, Vermont: Park Street Press.
- Merleau-Ponty, M. 2006. *A látható és a láthatatlan*. Budapest, L'Harmattan Kiadó.
- Morris, B. 1994. *Anthropology of the Self: The Individual in Cultural Perspective*. Pluto Press.
- Narby J. és Huxley F. 2005. *Sámánok: Ötszáz év a tudáshoz vezető ösvényen*. Budapest: General Press.
- Peterson, M. F. és Pike, K. L. 2002. *Emic And Etics For Organizational Studies: A Lesson In Contrasts From Linguistics*, International Journal of Cross Cultural Management, 2002, 2(1).
- Pinchbeck D. és Rokhlin S. 2020. *A lélek indája: Ayahuasca, Amazónia, sámánizmus és a globális pszichedelikus reneszánsz*. Budapest: Metropolis Media Group.
- Pócs É., szerk. 1998. *Eksztázis, álom, látomás: Vallásetnológiai fogalmak tudományközi megközelítésben. (Tanulmányok a transzcendensről I.)* Budapest: Balassi Kiadó (Pécs: University Press).

- Povedák I. és Szilárdi R., szerk. 2014. *Sámán sámán hátán: A kortárs pogányság multidiszciplináris vizsgálata*. Szeged: SZTE BTK Néprajzi és Kulturális Antropológia Tanszék.
- Rapport, N. és Overing, J. 2000. *Social and Cultural Anthropology: Key Concepts*. London and New York: Routledge.
- Read, T. és Papaspyrou, M. eds. 2021. *Psychedelic Psychotherapy: The Healing Potential of Expanded States*. Rochester, Vermont: Park Street Press.
- Ruiz, J. 2020. *The Medicine Bag: Shamanic Rituals & Ceremonies for Personal Transformation*.
- Said, E. W. 2000. *Orientalizmus*. Budapest: Európa Könyvkiadó.
- Sarangrel. (Stewart J. A.) 2001. *Chosen by the Spirits. Following your Shamanic Calling*. Rochester, Vermont: Destiny Books.
- Saunders M. 2003. *Research Methods for Business Students*. Harlow, England: Prentice Hall.
- Schleicher N, 2007. *Kvalitatív kutatási módszerek a társadalomtudományokban*. Budapest: BKF Jegyzet. Századvég.
- Shah, I. 2015. *The Sufis*. London: Idries Shah Foundation Publishing.
- Simon R. 2020. *Vallás, vallástudomány, vallástudósok*. Budapest. Corvina.
- Starn, O. ed. 2015. *Writing Culture and the Life of Anthropology*. Durham and London: Duke University Press.
- Szumner Cs. 2016. *LSD és más „csodaszerek”: A pszichedelikumok tündöklése, bukása és feltámadása a nyugati kultúrában*. Budapest: HVG Könyvek.
- Szumner Cs. 2023. *Spontán értelmképződés módosult tudatállapotokban: Trauma, álom és pszichedelikus élmény*. Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem és L'Harmattan.
- Szumner, Cs. 2015. *Pszichedelikumok és spiritualitás*. Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem és L'Harmattan.
- Turner, V. 2000. *A rituális folyamat*. Budapest: Osiris.
- Villoldo, A. 2001. *Shaman, Healer, Sage: How to Heal Yourself and Others with the Energy Medicine of the Americas*. London: Bantam Books.
- Vitebsky P. 1996. *A sámán: A lélek utazásai, révülés, eksztázis és gyógyítás Szibériától az Amazonasig*. Budapest: Magyar Könyvklub és Helikon Kiadó.
- Weatherup, K. 2019. *Practical Shamanism: A Guide for Walking in Both Worlds*. Hands Over Heart Publishing.
- Whyte, W. F. 1999. *Utcasarki társadalom: Egy olasz szegénynegyed társadalomszerkezete*. Budapest: Új Mandátum Könyvkiadó. Max Weber Alapítvány.